Аңлатма яҙыу

Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 5-9-се класс уҡыусылары өсөн эш программаһы.

Программа үҙенсәлектәренең характеристикаһы

Эш программаһы: Башҡорт әҙәбиәте М.Б,Юлмөхәмәтов, М.Х.Иҙелбаев, Ә.М.Сөләймәнов, З.И.Яйҡарова, БР мәғариф министрлығы тарафынан 2012 йылда раҫланған, Зәйнәп Биишева исемендәге "Китап" нәшриәте

Башҡортостан Мәғариф Министрлығы тарафынан тәҡдим ителгән программа «1-сеСтәрлебаш урта дөйөм белем биреү мәктәбе» муниципаль бюджет дөйөм белем биреү учреждениеһының «Уҡыу планы»на ярашлы рәүештә тормошҡа ашырыла.

Был эш программаһында федераль һәм республика закондары талаптары тормошҡа ашырыла:

«Рәсәй Федерацияһы халыҡтары телдәре тураһында» Законы, Рәсәй Федерацияһының «Мәғариф тураһында» Законы, «Башҡортостан Республикаһы халыҡтары телдәре тураһында» Законы, Башҡортостан Республикаһының «Мәғариф тураһында» Законы, Башҡортостан Республикаһында Милли мәғарифты үҫтереү концепцияһы.

Программаның йөкмәткеһе 3 йүнәлештә төҙөлгән

- телмәр эшмәкәрлеген формалаштырыу;
- тел менән әҙәби материалдары бергә ҡушып өйрәнелә (интеграция).
-лингвистик һәм әҙәби күренештәр, уқыу материалы нигеҙендә, практик ҡулланыу маҡсатынан сығып өйрәнелә (коммуникатив йүнәлеш).

Башҡорт теле – башҡорт халҡының туған теле һәм Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле булып һанала. Туған телдең метапредмет белем биреү функцияһы мәктәптә белем алыу процесында бала шәхесен формалаштырыуҙа "Башҡорт теле " предметының универсаль, дөйөмләштереү характерын билдәләй. Башҡорт теле баланың фекер үҫешенә булышлыҡ итә; белем һәм күнекмәләрҙе үҙ аллы үҙләштереү һәләттәрен үҫтерә, шулай уҡ уқыусыларҙың үҫтереүсе уқыу эшмәкәрлеген ойоштора. Туған тел башҡорт мәҙәниәтен өйрәнеүгә нигеҙ булып тора һәм башҡорт әҙәбиәтенең рухи тел байлығын үҫтереүгә булышлыҡ итә; уқыусыларҙы кешелектең мәҙәни тарихи тәжрибәһенә ылыҡтыра. Киләсәктә төрлө белемде үҙләштереү һәм һаҡлау формаһы булараҡ, башҡорт теле бөтә предметтар менән тығыҙ бәйләнештә тора һәм профессиональ күнекмәләрҙе үҙләштереү сифатына йоғонто яһай. Аралаша белеү, шул һөҙөмтәлә уңыштарға өлгәшеү, юғары профессиональ һәм социаль әүҙемлек шәхес тормошоноң төрлө өлкәләрендә өлгәшелгән уңыштарын билдәләүсе характеристикаһы булып тора. Туған тел баланың төрлө тормош ситуацияларында тәрбиә-этик нормаларын формалаштырыу нигеҙе; үҙ ҡылыҡтарына дәлилле баһа биреү мөмкинлеген үҫтерә.

Уҡыу процесын ойоштороу формалары:

- Дәрес-консультация
- Практик дәрестәр

- Эшлекле уйындар
- Ярыш дәрестәре
- Компьютер дәрестәре
- Төркөмдәр менән эшләү
- Ижади дәрестәр
- Дәрес конкурстар
- Әңгәмә дәрестәре
- Дәрес уйындар
- Дәрес конференциялар
- Дәрес семинарҙар
- Интеграцияланған дәрестәр
- Предмет – ара дәрестәр
- Дәрес экскурсиялар

Башҡорт теле предметы башҡа дәрестәр менән тығыҙ бәйләнгән:

- Донъя әҙәбиәте һәм мәҙәниәте, бында башҡорт теле укыусыларҙы донъя халҡтарының рухи байлығына ылыҡтырыусы сара булып тора. Илһөйәр һәм башҡа халыҡтарға ҡарата толерант ҡарашлы шәхес итеп формалаштыра.
- Рәсәй тарихы, йәмғиәтте өйрәнеү, география, бында башҡорт теле укыусыларҙы йәмғиәттең мәҙәни-тарихи тәжрибәһен аңлатыусы канал ролен башҡара.
- Химия, физика, математика, ИКТ, информатика, бында башҡорт теле төрлө кимәлдәге белемдәрҙе һаҡлау формаһы булып тора, белемдәрҙе үҙләштереү сифатына йоғонто яһай. Артабан юғары профессиональ кимәлде үҫтерә.
- Хоҡуҡ, бында башҡорт теле тормошта баланың үҙ тотошоноң этик нормаларын формалаштырыу нигеҙе булып тора. Уға төрлө осраҡтарҙы мораль яҡтан дөрөҫ баһаларға ярҙам итә.

Башҡорт әҙәбиәтен өйрәтеүҙең маҡсаттары һәм бурыстары:
Уҡыусылар түбәндәгеләрҙе белергә тейеш:
- өйрәнелгән әҫәрҙәрҙең авторын, исемен, мәғәнәһен;
- өйрәнелгән әҫәрҙәрҙең төп темаһын, композицион үҙенсәлектәрен;
- өйрәнелгән әҫәрҙәрҙең ваҡиғаһын (сюжетын) һәм геройҙарын (ге-ройҙар һәм ваҡиғаларҙың үҙ-ара бәйләнешен);
-әҫәрҙең художестволы образы, темаһы, идеяһы, сюжеты, композицияһы, рифма хаҡындағы төшөнсәләрҙең билдәләре;
- драматик һәм лиро-эпик әҫәрҙәрҙең характерлы үҙенсәлектәре;
- программа тарафынан ятлау өсөн тәкдим ителгән әҫәрҙәрҙең текстары.

Уҡыусылар түбәндәге күнекмәләргә эйә булырға тейеш:
Туған әҙәбиәттән, телдән һәм яҙма рәүештә үткәрелә торған эш төрҙәре
Художестволы, фәнни-популяр һәм публицистик текстарҙы ҡысҡырып етеҙ уҡыу.
Художестволы әҫәрҙәрҙе (шул иҫәптән драма әҫәрҙәрен) тасуири уҡыу.
Ҙур булмаған эпик әҫәрҙәрҙе йәки уларҙың өҙөктәрен яҙма йәки телдән һөйләп биреү.
Һүҙ менән телдән һүрәт эшләү. Художестволы әҫәрҙәрҙе инсценировкалау.
Өйрәнелә торған әҫәр буйынса телдән һәм яҙма рәүештә фекер йөрөтөү характерындағы инша яҙыу: һорауҙарға тулы яуап биреү; геройҙарҙы индивидуаль, сағыштырма, төркөмләп ҡылыҡһырлау. Яҙма йәки телдән сығыш яһау өсөн план төҙөй белеү. Үҙ аллы уҡылған әҙәби әҫәр, ҡаралған кинофильм һәм телевизион тапшырыу хаҡында (әҫәрҙең геройҙары һәм ваҡиғаларына үҙ мөнәсәбәтеңде билдәләү) баһалама бирә белеү.Предмет-ара бәйләнештәр. Башҡорт теле.Урынды һүрәтләү элементтарын эсенә алған хикәйәләү характерындағы текстарҙың йөкмәткеһен ҡыҫҡартып йәки һайлап изложение төҙөү. Урынды, тарихи һәм мәҙәниәт ҡомартҡыларын һүрәтләп инша яҙыу. Мораль-этик һәм патриотик темаларға фекерләү характерындағы инша яҙыу. Ишетелгәндәр нигеҙендә инша-хикәйә төҙөү.
1-се төр күнекмәләр
-яҙыусы һүрәтләгән художестволы картиналарҙы уй менән күҙ алдына баҫтырыу;
- художестволы әҫәрҙәрҙе, фәнни һәм публицистика әҫәрҙәрен айыра белеү;
-өйрәнелә торған әҫәрҙәрҙең сюжет элементтарының, композицияның (автор ҡылыҡһырламаһы, геройҙарҙың эше, ҡылыҡтары һәм портретының, пейзаж һәм интерьерҙың) идея-художество урынын билдәләү;
- контекст эсендә һүрәтләү сараларының идея-художество урынын билдәләү;
- уҡытыусы ҡуйған проблемалы һорау ярҙамында геройға ҡылыҡһырлама биреү;
- авторҙың мөнәсәбәтен билдәләү маҡсатында геройҙарҙы үҙ-ара сағыштырыу;
-эпик, лирик, лиро-эпик һәм драматик әҫәрҙәрҙе айыра белеү.
2-се төр күнекмәләр
- художестволы, фәнни-популяр һәм публицистик текстарҙы дөрөҫ, етеҙ итеп ҡысҡырып уҡыу;
-художестволы әҫәрҙәрҙе тасуири уҡыу;
- эпик әҫәрҙәрҙе йәки уларҙың өҙөктәрен яҙма рәүештә (телдән) тулы итеп йәки һайлап, ҡыҫҡартып һөйләп биреү (изложение төҙөү);
- өйрәнелгән әҫәр буйынса телдән йәки яҙма рәүештә фекерләү характерындағы инша яҙыу;
-һорауҙарға тулы яуап һәм геройҙарға (индивидуаль һәм сағыштырма) баһалама биреү;
- эпик әҫәргә йәки уның өҙөгөнә план төҙөү;
-телдән йәки яҙма сығыш яһау өсөн план төҙөү;
-үҙ аллы уҡылған әҙәби сәнғәт әҫәрҙәренә (әҫәрҙәге герой һәм ваҡиғаларға ҡарата үҙ мөнәсәбәтеңде белдереп) яҙма йәки телдән баһалама бирә белеү.

“Башҡорт (туған) теле” предметының уҡыу планындағы сәғәттәр бирелеше.

1-се Стәрлебаш урта дөйөм белем биреү мәктәбенең уҡыу планы буйынса 5-се класта башҡорт (туған) әҙәбиәте өйрәнеүгә бөтәһе - 68 сәғәт бирелә (аҙнаһына - 2 с.); 6-сы класта бөтәһе -68 сәғәт бирелә (аҙнаһына - 2 с.); 7-се класта бөтәһе -68 сәғәт бирелә (аҙнаһына - 2 с.); 8-се класта бөтәһе - 68 сәғәт бирелә (аҙнаһына - 2 с.); 9-сы класта бөтәһе -66 сәғәт бирелә (аҙнаһына - 2 с.);

Уҡыу предметын үҙләштереүҙең шәхсән, метапредмет, предмет һөҙөмтәләре.

“Башҡорт теле” предметының өйрәнеү һөҙөмтәләре.

Төп мәктәп сығарылыш уҡыусыларының башҡорт теленән программаһы үҙләштереүҙең **шәхси** һөҙөмтәләре булып түбәндәгеләр тора:

1) башҡорт телен башҡорт халҡының төп милли-мәҙәни ҡиммәте булараҡ аңлау, интеллектуаль, ижади һәләттәрен һәм шәхестең мораль-этик сифаттарын үҫтереүҙә башҡорт теленең роле, уның мәктәптә белем алыу процесындағы әһәмиәтен билдәләү;

2) башҡорт теленең эстетик ҡиммәтен аңлау; башҡорт теленә ҡарата ихтирам, уның менән ғорурланыу тойғоһо тәрбиәләү; милли мәҙәни сағылыш булараҡ, башҡорт теленең таҙалығын һаҡлау тураһында хәстәрлек күреү; телмәр үҙ камиллаштырыуға ынтылыу;

3) аралашыу прцесында кәрәкле һүҙлек запасын эйә булыу һәм үҙ фекереңде иркен еткереү өсөн тейешле грамматик сараларҙы үҙләштереү; үҙ телмәреңде күҙәтең һәм уны баһалау күнекмәһен булдырыу.

Туған әҙәбиәт программаһын үҙләштереүҙең **метапредмет** һөҙөмтәләре булып:

1) телмәр эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәрен үҙләштереү:

Аудирование һәм уҡыу:

• Телдән һәм яҙма хәбәр иткән мәғлүмәтте (коммуникатив йүнәлеш, текст темаһы, төп фекер; төп һәм өҫтәмә мәғлүмәт) адекват ҡабул итеү;

• төрлөсә уҡыу күнекмәләрен булдырыу (эҙләнеү, ҡарап сығыу, танышыу, өйрәнеү), төрлө стилдәге, жанрҙағы текстарҙы үҙләштереү;

• төрлө стилдәге һәм жанрҙағы тексты ишетеп, адекват ҡабул итеү; төрлө төрҙәге аудирование менән эш итеү (һайлап алыу, танышыу);

• төрлө сығанаҡтарҙан мәғлүмәтте һайлап алыу һәләтлеге (матбуғат саралары, уҡыу өсөн тәғәйенләнгән компакт-дискылар, Интернет ресурстары); төрлө типтағы һүҙлектәр менән иркен ҡулланыу, белешмә өсөн әҙәбиәт, шулай уҡ электрон ҡулланмаларҙан һайлап алыу күнекмәләрен булдырыу;

• һайлап алыу алымдары менән эш итә белеү һәм тәғәйен темаға материалды системаға килтереү; уҡыу йә аудирование һөҙөмтәһендә алынған мәғлүмәтте үҙ аллы эҙләй алыу күнекмәләренә эйә булыу; мәғлүмәтте үҙ аллы эҙләй алыу күнекәләренә эйә булыу; мәғлүмәтте үҙ аллы эҙләй алыу күнекмәләренә эйә булыу; мәғлүмәтте ҡайтанан эшләй алыу, еткерә белеү;

• стилистик үҙенселектәрҙе иҫәпкә алып, йөкмәткенән һәм ҡулланылған тел сараларынан сығып, фекерҙе сағыштыра алыу;

һөйләү һәм яҙыу:

• алдағы уҡыу эшмәкәрлегенең (индивидуаль һәм коллектив) маҡсатын билдәләү һәләтлелеген, хәрәкәттең эҙмә-эҙлелеге, өлгәшелгән һөҙөмтәләрҙе баһалау һәм уларҙы телдән һәм яҙма формала адекват аныҡ итеп әйтеү;

• тыңлаған йә уҡылған тексты тәҡдим ителгән кимәлдә (план, һөйләү, конспект, аннотация) һөйләй алыу;

• төрлө стилдә һәм жанрҙа, адресланыуға ҡарап һәм аралашыу ситуацияһына ҡарап телдән һәм яҙма текст төҙөй алыу;

• телдән һәм яҙма формала үҙ фекереңде иркен еткерә белеү, тексты логик яҡтан эҙмә-эҙлекле төҙөү талаптарын һаҡлау;
• төрлө төрҙәге монологты (хәбәрләү, һүрәтләү, фекер йөрөтөү; төрлө төрҙәге монологтарҙың берләшеүе) һәм диалог (этикеты һүҙ эсенә алған, диалог-һорашыу, диалог-аралашыуға өндәү, диалог-фекер алышыу һ.б; төрлө төрҙәге диалогтың берләшеүен) үҙләштереү;
• ғәмәлдә төрлө телмәрҙәге аралашыуҙың орфоэпик, лексик, грамматик, хәҙерге башҡорт әҙәби теленең стилистик нормаларын һәм яҙма телдә төп орфографик һәм пунктуацион ҡағиҙәләрҙе һаҡлау;
телмәр этикет нормаларын һаҡлап, аралаша алыу, телмәр аралашыу процесында ым-ишара, мимиканы урынлы ҡулланыу;
уҡыу процесында һәм көндәлек аралашыуҙа үҙ контролдә тота алыу; йөкмәткенән, һүҙҙәрҙе урынлы ҡулланыуҙан сығып, үҙ телмәреңде баһалай белеү; грамматик һәм телмәр хаталарын таба һәм уларҙы төҙәтә алыу; үҙ тексыңды мөхәррирләү һәм камиллаштыра белеү;
алынған белем һәм күнекмәләрҙе көндәлек тормошта ҡуллана белеү; башҡорт теленән башҡа фәндәрҙә белем алыу сығанағы булараҡ файҙаланыу;
аралашыу процесында тир-яҡтағы кешеләр менән коммуникатив маҡсатлы бәйләнештә, ниндәйҙер эш төрөн бергә эшләү, бәхәстә, күтәрелгән көнүҙәк темаларҙа фекер алышыуҙа ҡатнашыу; шәхестәр менән мәҙәни аралашыу барышындағы төрлө ситуациялаҙа телмәр этикетының милли-мәҙәни нормаларын үҙләштереү.

Предмет һөҙөмтәләре:
1) телдең төп функциялары тураһында, башҡорт теленең башҡорт халҡының милли теле, Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле булыуы тураһында, тел менән халыҡ мәҙәниәтенең бәйләнештәре тураһында, кеше һәм йәмғиәт тормошондағы роле тураһында ҡараш булдырыу;
2) гуманитар фәндәр системаһында башҡорт теленең урынын һәм мәғарифта тулыһынса уның ролен аңлау;
3) башҡорт теле тураһында төп фәнни нигеҙҙе үҙләштереү; уның кимәл һәм берәмектәр бәйләнешен аңлау;
4) тел ғилеменең төп аңлатмалары: лингвистика һәм уның төп бүлектәре; тел һәм телмәр, телмәр аралашыуы, һөйләү һәм яҙма телмәр, монолог, диалог һәм уларҙың төрҙәре; аралашыу ситуациялары, фәнни, публицистик, рәсми-эшлекле стилдәр, матур әҙәби тел;
5) башҡорт теленең лексикаһы һәм фразеологияһының төп стилистик ресурстарын, башҡорт әҙәби теленең төп нормаларын, һөйләү этикет нормаларын үҙләштереү;
6) телдең төп берәмектәрен, грамматик категорияларын анализлау һәм таныу, тел берәметәрен аралашыу шарттарына ярашлы ҡулланыу;
7) һүҙгә төрлө анализ төрҙәрен (фонетик, морфематик, һүҙьяһалыш, лексик, морфологик), төп билдә һәм структура күҙлегенән сығып, күп аспектлы анализ яһау;
8) тел-һүрәтләү саралары һәм уларҙы үҙ телмәрендә ҡулланыу;
9) башҡорт теленең эстетик функцияһын таныу, матур әҙәбиәт текстарын анализлағанда телмәрҙең эстетик кимәлен баһалау.

Уҡытыу предметының төп йөкмәткеһе
5-се кл.

Тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү. Уҡыусыларҙың йәйге тәьҫораттары менән уртаҡлашыу, уҡыу, белем, яңы уҡыу йылы тураһында әңгәмә ойоштороу.

Б. Бикбай. Туған тел. Р. Ғарипов. Туған тел.Шиғырҙарҙа туған телде данлау, хөрмәтләү мотивтарының сағылышы. Тасуири уҡыу күнекмәләре. Туған телдең ҡәҙере, уны
белеүҙең мөһимлеге тураһында әңгәмә.
Әминбәк (башҡорт халыҡ әкиәте).
Әкиәттең йөкмәткеһен үҙләштереү, әкиәт стилендә һөйләү күнекмәләре үткәреү. Һүҙлек өҫтөндә эш.К. Кинйәбулатова. Көҙ еткәс. Ф. Рәхимғолова. Көҙгө Урал. Р. Ғарипов. Торналар. Н. Иҙелбай. Дүрт миҙгел.
Б. Ноғоманов. Йәйбикә менән Көҙбикә.
Әҫәрҙәрҙә көҙгө тәбиғәттең тасуирланыуын ҡарау, уны үҙең күргәндәр менән сағыштырыу. Шиғырҙарҙы тасуири
уҡыу, һүрәттәр төшөрөү. Яңы һүҙҙәрҙе, һүҙбәйләнештәрҙе үҙләштереү. Сағыштырыу тураһында төшөнсә биреү.
М. Кәрим. Сыйырсыҡ балаһы. А. Йәғәфәрова. Яҡшылыҡ.
Әҫәрҙәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү. Үҙ һүҙҙәрең менән һөйләү күнекмәләре үткәреү. Хикәйә менән әкиәтте сағыштырыу.
Н. Әминева. Тыуган ер. Д. Бураҡаев. Урал тауҙары. Тыуған ер (ҡобайыр). Т. Ғәниева. Уралиә тигән ил (әкиәт).
Р. Ниғмәти. Йәмле Ағиҙел буйҙары (поэманан өҙөк). Ф. Рәхимғолова. Мин – Башҡортостандан. Ә. Вахитов. Аҡһаҡал аманаты.
«Минең тыуған төйәгем» темаһына әңгәмә. Тасуири уҡыу күнекмәләре. Тыуған ер, тыуған төйәк, Башҡортостан, Урал тураһындағы
башҡа әҫәрҙәрҙе иҫкә төшөрөү.
А. Йәғәфәрова. Дуҫлыҡ менән шаярмайҙар (әкиәт). Ф. Мөхәмәтйәнов. Ҡыҙыҡ һүҙ. Ф. Иҫәнғолов. Хәмит күпере. Йылмайыу. Р. Ғарипов. Алма.
Шиғырҙар өҫтөндә тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү. Әкиәттәрҙең һәм хикәйәнең йөкмәткеһен үҙләштереү, уларҙа дуҫлыҡ, хеҙмәт темаһының сағылышын ҡарау. Образдарға характеристика биреү. Яңы һүҙҙәр үҙләштереү.
С. Әлибаев. Ҡыш. Н. Мусин. Ҡоралайҙар. В. Әхмәҙиев. Ҡышҡы урманда. Ҡ. Даян. Шыршы. М. Кәрим. Ҡыш бабай бәләкәй саҡта.
Шиғырҙарҙа ҡышҡы тәбиғәттең матурлығының, шыршы байрамының тасуирланыуы. Тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү.
Хикәйәләрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү, һөйләргә өйрәнеү. Образдарға характеристика биреү. Яңы һүҙҙәрҙе, һүҙбәйләнештәрҙе үҙләштереү. Шиғри телмәр һәм проза телмәре. Хикәйәләү тураһында төшөнсә.
Башҡорт халҡының ауыҙ-тел ижады. «Аҡъял батыр», «Ҡамыр батыр» әкиәттәре. Мәҡәлдәр. Йомаҡтар. Таҡмаҡтар. Йырҙар.
Башҡорт халыҡ ауыҙ-тел ижады тураһында дөйөм белешмә биреү, уның традицион жанрҙарын барлау, һәр жанрға хас үҙенсәлектәрҙе асыҡлау. Әкиәттәрҙең тематик төркөмдәрен ҡарау. Әкиәттәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү, әкиәт стилендә һөйләү күнекмәләре үткәреү. Әкиәт геройҙарына характеристика биреү. Мәҡәлдәрҙең, йомаҡтарҙың, таҡмаҡтарҙың, йырҙарҙың жанр үҙенсәлектәренә төшөнөү.
Р. Солтангәрәев. Эшләп ашаһаң. З. Биишева. Йәшәү – хеҙмәт. Ф. туғыҙбаева. Яңы күлдәк. «Ҡәмән менән Сәмән, картуф сәскән Сәлмән» әкиәте.
Әҫәрҙәрҙә хеҙмәткә һөйөү тәрбиәләү, һөнәр һайлау. «Минең буласаҡ һөнәрем» темаһына әңгәмә. Төрлө һөнәрҙәр тураһында мәҡәлдәр йыйыу, йырҙар тыңлау.
Д. Бүләков. Яралы китап. Ғ. Рамазанов. Ағайым хаты. Ә. Вахитов. Өс бөртөк бойҙай. М. кәрим. Дан кәпәс түгел.

Н. Мусин. Атайымдың ос һәнәге.Хикәйәләрҙә һуғыш темаһының бирелеше. Фронтта һәм тылда ил азатлығы өсөн көрәш. Образдарға характеристика. Әҫәрҙәрҙең
йөкмәткеһен тасуири һөйләргә өйрәнеү. Һүҙлек өҫтөндә эш. Тәржемә күнекмәләре үткәреү. Хикәйә тураһында төшөнсә.
Ә. Әминев. Әсикмәк. Ф. Мөхәмәтйәнов. Әсәйем ҡулы. Әсә йөрәге (ҡобайыр). Ғ. Аллаяров. Таҫтамал.
К. Кинйәбулатова. Әсә күңеле.Әҫәрҙәрҙә әсә образының бирелешен асыҡлау. Шиғырҙарҙы тасуири итеп уҡыу күнекмәләре үткәреү. Хикәйәләрҙең йөкмәткеһен
үҙләштереү, һөйләргә өйрәнеү.
Р. Назаров. Яҙ килә. З. Хисмәтуллин. Сыйырсыҡ. С. Әлибаев. Яҙҙы кем килтергән? М. Кәрим. Һеңлемдең төшө.
Ҡ. Даян. Торналар. Р. Ғарипов. Һабантурғай йыры.
Әҫәрҙәр өҫтөндә тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү. Шиғырҙарҙа миҙгелдәр алмашыныуы, тәбиғәттең уяныуы, яҙ килеүе,
ҡоштарҙың, хайуандарҙың тормошондағы үҙгәрештәрҙе күҙәтеү. Хикәйәләрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү, һөйләү, тәржемә күнекмәләре
үткәреү. Яҙ тураһында әңгәмә үткәреү, ижади эштәр башҡарыу. Йәнләндереү тураһында төшөнсә.
«Айыу менән бал ҡорттары» башҡорт халыҡ әкиәте. Б. Ноғоманов. Ҡарһылыу менән Яҙһылыу. Ғ. Хисамов. Аҡъяурын сал
бөркөт.
Әҫәрҙәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү, һөйләү, һүҙлек, тәржемә эшен башҡарыу. Әкиәт геройҙарының эштәрен барлау. Ауыҙ-тел
ижады һәм әҙәбиәт.
М. Кәрим. «Өс таған» повесынан өҙөктәр.
Өҙөктәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү, ҡысҡырып, дөрөҫ интонация менән уҡыу күнекмәләре үткәреү. Әҫәрҙә ысын дуҫлыҡтың
сағылышын ҡарау, дуҫлыҡ тураһында әңгәмә ойоштороу. Ғабдулла, Вәзир, Айҙар образдарына характеристика биреү.
А. Игебаев. Еңеү көнө. К. Мәргән. Ҡурайсының үлеме. Р. Ниғмәти. Еңеүселәргә дан. В. Исхаҡов. Миҙал һәм малай.
Еңеү көнөнә арналған шиғырҙарҙы тасуири уҡыу. Шағирҙарҙың был иҫтәлекле тарихи ваҡиғаға, еңеүселәргә мөнәсәбәтен,
ватансылыҡ тойғоларының сағылышын күҙәтеү, Еңеү көнө, Бөйөк ватан һуғышы, халҡыбыҙҙың ил азатлығы өсөн һуғышта күрһәткән
батырлығы тураһында әңгәмәләр ойоштороу, ижади эштәр башҡарыу. Яңы һүҙҙәрҙе үҙләштереү, тәржемә эштәре башҡарыу. Еңеү
тураһында йырҙар өйрәнеү.
Р. Назаров. Тракторсы йыры. З. Хисмәтуллин. Урман ҡунағы. С. Агиш. Турыҡай. М. Ғафури. Һарыҡты кем ашаған?
Шиғырҙы тасуири итеп уҡыу күнекмәләре үткәреү. Үҙ һөнәреңә, хеҙмәткә һөйөү, ил, халыҡ, киләсәк алдында бурыс төшөнсәләре
тураһында фекер алышыу. Сәсмә әҫәрҙәрҙе тасуири итеп уҡыу үҙенсәлектәренә төшөнөү. Мәҫәлдәрҙең мәғәнәһенә төшөнөү,
йөкмәткеһен үҙ һүҙҙәреү менән һөйләп өйрәнеү. Әҫәрҙе ролдәргә бүлеп уҡыу, образдарға характеристика биреү.
Аллегория һәм мәҫәл тураһында төшөнсә.
С. Муллабаев. Йомарт йәй. Б. Рафиҡов. Йондоҙ һанаусы малай. М. Кәрим. Ап-аҡ мөғжизә.Шиғырҙа йәйге тәбиғәттең тасуирланыуы.
Үҫемлектәрҙең, бөжәктәрҙең тормошон күҙәтеү. Йәй, йәйге каникул, йәйге эштәр
тураһында әңгәмәләшеү, ижади эштәр башҡарыу. Тасуири уҡыу күнекмәләре. Хикәйәләрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү, образдарға
характеристика биреү, яҙма эштәр эшләү. Йәйге тәбиғәткә экскурсия ойоштороу.

Уҡыусыларҙың белем кимәленә талаптар
1. Уҡытыусы уҡыған йәки һөйләгән, үҙең уҡыған тексты аңлай алыу;
2. Уҡыған әҫәр, картина, экскурсия, ҡараған фильм буйынса әңгәмәлә ҡатнашыу;
3. Предметты, күренеште элементар рәүештә һүрәтләү, уға үҙ мөнәсәбәтеңде белдереү;
4. Хәбәр, һорау, өндәү һөйләмдәрҙе, поэтик әҫәрҙәрҙе дөрөҫ интонация менән һөйләү;
5. 8 – 10 шиғырҙы яттан тасуири һөйләй белеү;
6. Тексты шыма, аңлы, дөрөҫ, тотош һүҙләп уҡыу, логик баҫымдарҙы, паузаларҙы дөрөҫ әйтеү; тасуири уҡыу

6-сы кл.

З.Биишева " Башҡорт теле"Уҡыусылар менән Дәүләт символикалары тураһында һөйләшеү; Башҡортостан Республикаһы флагы тура¬һында тексты уҡыу, өҫтәлмә мәғлүмәттәр биреү; һүҙлек менән эшләү күнекмәләрен үҫтереү
Р.Мифтахов "Һүҙ, "Башла" Уҡыусылар менән яҡшы сифаттар, тырышлыҡ тураһында һөйләшеү, шиғырының йөкмәткеһен үҙләштереү; яҙыу күнекмәһен үҫтереү.
Ғ.Хөсәйенов"Мөҡәдәс" Парса тураһында төшөнсә
Ш.Биҡҡолов "Яңырыу" Шағирҙың биографияһы менән танышыу, шиғырҙар менән танышыу, тасуири уҡыу күнекмәләрен иҫкә төшөрөү.
Р.Бикбаев."Уралыма", "Салаут ҡылысы" Шағирҙың биографияһы менән танышыу, шиғырҙар менән танышыу, тасуири уҡыу күнекмәләрен иҫкә төшөрөү.
Ә.Атнабаев"Салауат менән һәйләшеү" Башҡорт халҡының милли геройы Салауат Юлаевтың тормош юлын һәм ижадын өйрәнеүҙе дауам итеү, ри-үәйәт тураһында төшөнсә биреү; «Тыуған илем» шиғырының йөкмәткеһен үҙләштереү
С.Шәрипов "Яҙмыш менән алыш"Палдискиҙағы Салауат Юлаев музейы тураһында уҡыу, уҡыусыларҙың һүҙ-лек запасын арттыры
М.Ғәли " Ҡайт Салауат" Әҫәрҙең идея тематик йөкмәткеһе.
Боронғо әҙәбиәт тураһында мәғлүмәт
Ә.Лотфуллин "Алтын көҙ "картинаһы Картинаны һүрәтләү ,картина аша кеше тормошоноң ҡайһы миҙгеле тәбиғәттең көҙ миҙгелен хәтерләтеүен асыҡлау.
"Урал батыр" әкиәте Әкиәт тураһында төшөнсә, тасуири уҡыу."Аҡъял" батыр әкиәте.
Легенда тураһында Оҡшаған легенданы уҡып йөкмәткеһен үҙләштереү.
Бәйеттәр тураһында Бәйет тураһында төшөнсә
Алтмыш ике партизан тураһында бәйет Бәйеттең йөкмәткеһен үҙләштереү. Тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу.
Мәскәүҙән киттек берлинға еттек Бәйөттәр темыһы менән танышыуҙы дауам итеү.
Исемһеҙ таҡмаҡтар. , таҡмаҡ (белешмә), уҡыусыларҙың логик фекерләү һәләтен үҫтереү

Көләмәстәр тураһында төшөнсә.	Боронғо әҙәбиәт тураһында мәғлүмәт,боронғо әҙәбиәт үҙ эсенә индергән яҙыусылар менән таныштырыу.
Ҡол әли “Йософтоң матурлығы”	Әҫәрҙе тасуири уҡыу, образдар менән танышыу.
Ҡара табын ырыуы шәжәрәһе	Шәжәрә тураһында мәғлүмәт биреү, юрматы ырыуы шәжәрәһе менән таныштырыу,ниндәй маҡсат менән төҙөлөүен асыҡлау.
Шәжәрә төҙөү	Ижади эш аша бронғо әҙәбиәттең тарихын һөйләү.
Ш.Бабич”Башҡортостан”	Ш.Бабич”Башҡортостан”шиғырын тасуири уҡырға, йөкмәткеһен үҙләштереү.
Ф.Туғыҙбаева”Эй яҙмышым минең”	.
Я.хамматов белешшмә ,“Ғайзулла”, образдар менән танышыу.
М.Мортазин ижады менән таныштырыу.
Р.Солтангәрәйев ”Осто бөркөт”
Т. Йосопов “Күңел тула”
Шиғри телмәр тураһында	Яҙма эштәргә анализ яһау, ҡағиҙәләрҙе иҫкә төшөрөү; Салауат Юлаев һәйкәле тураһында һөйләшеү
Кластан тыш уҡыу.С.Агиш “Ҡунаҡ һәм намыҫ”
Ш.Бабич”Башҡортостан”шиғырын тасуири уҡырға, йөкмәткеһен үҙләштереү.
Ялыҡ Бурнаҡ улы (“Һуңғы һартай” әҫәренән өҙөк)
З.Биишева,Н.Нәжми	“Башҡортостан”	Шиғырҙың килеп сығышы тураһында дөйөм төшөнсә.
Ҡурай. Башҡорт халыҡ йыры.	Тарихи әҫәрҙе уҡыу,анализлау
Нур Ғәлимов “ Яуҙан ҡайтҡан Ҡурай”	Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү
Ҡәҙим Аралбай “Йомабай ҡурайы”
Йыһат Солтанов “Ҡәнәфер сәскәһе”	Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.
Шайморатов генрал Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү
Ә.Бикчәнтәйев “ Бөркөт һауала үлә”
Тимерғәле Килмөхәмәтов “Турайғыр”	Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.Гөлфиә Юнысова”Талы бөгөлөп тора”Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү
Фәрзәнә Гөбәйҙуллина “Умырзая”Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.Абдулхаҡ Игебаев “Сыйырсығым”	Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереүР.Назаров “Офоҡтағы ҡояш” Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү
Сәлмән Якупов “Ҡарабаш турғай”Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.Ғабдулла Тукай “Шүрәле”	Халыҡ ижады һәм әҙәбиәт
Виталий Бианки “Которған тейен”	Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.
Ибраһим Йосопов “Ҡара бүрек хаҡында һүҙ”	Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү
Йомғаҡлау дәресе	Бөтә үтелгәнде йомғаҡлау

7-се кл.

Әкиәттәр тураһында түбән кластарҙа үткәнде иҫкә төшөрөү. Тематик яҡтан әкиәттәрҙең төркөмдәре: тормош-көнкүреш, тылсымлы, батырҙар һәм хайуандар тураһындағы әкиәттәр. Хайуандар тураһындағы әкиәттәр. «Етем төлкө», «Айыу менән бал ҡорттары». Тылсымлы әкиәттәр. «Алтын алма», «Әбйәлил». Тормош-көнкүреш әкиәттәре «Алтын тамсы», «һаранбай менән Зиннәт ағай».
Әкиәттәрҙе мәғәнәүи өлөштәргә бүлеү. Исемдәр биреп план төҙөргә өйрәтеү.
Әҙәбиәт теорияһы. Эпитет, гипербола, аллегория төшөнсәләрен ҡабатлау.
Риүәйәт һәм легендаларға төшөнсә биреү. Уларҙың тематик бүленеше, оҡшаш һәм айырма яктары. Ер-һыу, ырыу-ҡәбилә тарихы: «Етегән йондоҙ», «Ай менән Зөһрә». Ырым-ышаныу: «Сыңрау торна». Тарихи риүәйәттәр: «Бошман ҡыпсаҡ батыр». Тормош-көнкүреш риүәйәте: «Ғилмияза»
Йыр тураһында төшөнсә. Боронғо һәм хәҙерге йырҙар. Оҙон һәм ҡыҫҡа йырҙар. Йырҙарҙа көй һәм моңдоң әһәмиәте. Тематикаһы һәм йөкмәткеһе яғынан йырҙарҙың төркөмдәргә бүленеше. Халыҡтың рухи тормошонда йырҙың роле. Тарихи һәм лирик йырҙар. Тарихи йырҙар («Эскадрон», «Урал»). Тыуған ил һәм халыҡ берҙәмлеге тураһында («Йәйләүек»). Ҡасҡындар тураһында («Буранбай», «Бейеш»). Кантон башлыҡтары тураһында («Тәфтиләү», «Ҡолой кантон»). Ҡатын-ҡыҙҙар яҙмышы тураһында («Зөлхизә», «Ғилмияза»)..
Таҡмактар тураһында төшөнсә. Бейеү таҡмаҡтары. Уйын таҡмаҡтары. Таҡмаҡтарҙың башҡарылыу үҙенсәлектәре, уларҙың йырҙарҙан айырмаһы
М. Тажи «Алтын күҙ», Ф. Рәхимғолова «Күҙ» шиғырҙарында күҙгә тәбиғәттең, күҙ билдәләренең һүрәтләнеше.
Әҙәбиәт теорияһы: Поэтик телдәге һүрәтләү сараларын ҡабатлау. Метафора тураһында төшөнсә.
М.Ғафури. «Ҡыр ҡаҙы» хикәйәһенең идея-тематик йөкмәткеһе. Малайҙың һәм уның атаһының ҡыр ҡаҙына ҡарата мөнәсәбәте. Хикәйәлә ҡоштарға, хайуандарға һаҡсыл ҡараш тәрбиәләү һәм ярҙам итеү мотивы. Кеше һәм тәбиғәт темаһына әңгәмә үткәреү.

8-се кл.

Р.Бикбаев “Бөтә донъя башҡорттары, берләшегеҙ!”,Ә.Моратов “Башҡортлоҡ” .
Шиғырҙарҙың идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү. Шиғырҙарҙа халыҡ характерына хас ыңғай сифаттарҙы сағылдырыу, халыҡты йәмғиәтте яңыртыуға, демократик нигеҙҙә үҙгәртеп ҡороуға, был көрәштә берҙәмлеккә саҡырыу идеяһы.Ҡобайырҙар.
Ҡобайырҙа халыҡтың фантазияһы, тапҡыр аҡылы һәм тормош тураһында фәлсәфәһе сағылышы. Халыҡты хандарға, бейҙәргә ҡаршы көрәшкә өндәү идеяһы. Тыуған ерҙе һәм уның азатлығы өсөн көрәшкән батырҙарҙы данлау.
Әҙәбиәт теорияһы: Ҡобайыр тураһында төшөнсә.
“Аҡмырҙа сәсән менән Ҡобағош сәсәндең әйтешкәне”.
Әйтештә феодаль йәмғиәтендәге синыфтар бүленеше һәм синфи көрәштең сағылышы.Идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү.
Әҙәбиәт теорияһы: Әйтештәр тураһында төшөнсә.
Ш.Әминев Тамъяни “Урал”, “Башҡорт бабаларының тарихы”.
Шиғырҙарҙың идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү. Үҙең йәшәгән ер-һыуҙы, Тыуған илен һаҡлаған ир-егеттәрҙе данлау, Урал буйының тәбиғәтен тасуирлау.Мөхәммәт пәйғәмбәр. “Ҡөрьән китабы”.,

Р.Бикбаев “Хәҙистәр”, М.Ямалетдинов “ Ҡөрьән сүрәләре”.
Әҙәбиәт теорияһы: Хәҙистәр тураһында төшөнсә.Ғ.Ибраһимов “Кинйә”.
Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү. Романда сағылдырылған осор, социаль-тарихи шарттар, халыҡ тормошо һәм көрәшенең сағылышы.
Б.Бикбай “Ер” поэмаһы .,“Ҡаһым түрә”.
Әҫәрҙәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү. Халыҡтың үҙ азатлығы өсөн быуаттар буйы алып барған көрәшен һәм азатлыҡ яулауын һүрәтләү. Халыҡ һәм тыуған ер образдарының кәүҙәләнеше. Поэманың художество үҙенсәлектәре.
Драманың идея-йөкмәткеһе. Рус халҡы менән башҡорт халҡы араһындағы дуҫлыҡты сағылдырыу. Халыҡ образы. Реакцион офицерҙар образдары. Әҫәрҙәге төп конфликт.Художестволы әҫәрҙең композицияһы тураһында төшөнсә, әҙәбиәт теорияһы.
Ғ.Сәләм “Шоңҡар”. Поэманың темаһы, идея йөкмәткеһе. Әҫәрҙә кешенең яңынан тыуыуы. Төп образдарға ҡылыҡһырлама биреү.
Поэтик синтаксис – әҙәбиәт теорияһы.
З.Биишева “һөнәрсе менән Өйрәнсек” хикәйәте .Әҫәрҙең идея-тематик йөкмәткеһе. Төп образдар, художестволы эшләнеше.
Әҙәбиәт теорияһы: Хикәйәт тураһында төшөнсә.
М.Кәрим “Алыҫ юлға эйәрләйҙәр”, “Йәшәйһе бар.,Шиғырҙарҙың идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү. Ҙур хеҙмәт башҡарған, оло хеҙмәткә лайыҡ кешеләрҙе һүрәтләү, кеше ғүмере, йәшәү мәғәнәһе хаҡында уйланыуҙар.
М.Кәрим “Ҡоролтайға ҡотлау”, “Айһылыуҙың күҙ йәштәр.Шиғырҙарҙың идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү. Кешелеклелеккә, шәфҡәтлелеккә саҡырыу.
М.Кәрим “Үлмәҫбай” поэмаһы.Әҫәрҙә башҡорт яугирҙарының Бөйөк Ватан һуғышы йылдарындағы батырлыҡтарын кәүҙәләндереү. Поэманың идея йөкмәткеһе. Халыҡ ижады алымдарының оҫта файҙаланыуы. Поэманың оптимистик рухта булыуы, юмористик алымдарҙың әһәмиәте.
Әҙәбиәт теорияһы: Лиро-эпик поэаларҙың үҙенсәлектәре тураһында.
Н. Мусин “Йыртҡыс тиреһе”.Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү, Һолтанбайҙың ауыр яҙмышы. Йәмғиәттә хөкөм һөргән шәхес культы осоро эҙемтәләрен, заманыбыҙҙың законһыҙлыҡ, шәфҡәтһеҙлек күренештәрен, фажиғәләрен тасуирлау.
Р.Ғарипов “ Урал йөрәге”, “Аманат”, “Уйҙарым”, “Кеше ғүмере”.Шиғырҙарҙың идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү. Тыуған Башҡортостан, уның тарихын, бөгөнгөһөн һүрәтләү. Кешенең оло йәнлелеген, кешелеклелеген, рухи матурлығын сағылдырыу, гуманлыҡҡа саҡырыу.
Ғ.Х өсәйенов “Һуңғы тарпан” .Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү,тарпандарҙың ҡырып бөтөрөлөүен күрһәтеү. Кейек-хайуандарға, аттарғ рәхимле булырға, уларҙы һаҡларға өндәү.
Әҙәбиәт теорияһы: Әйләнмә композицион сара.
Р.Бикбаев “Башҡортостан бында башлана”, “Йүкәләрҙән һығылып бал тамғанда”, “Дауыл”, “Барып етһен ине хаттарым” .
Шиғырҙарҙа тыуған ергә мөхәббәт, уның именлеге, тәбиғәтте һаҡлау, халыҡ яҙмышы өсөн борсолоу, кешеләр араһындағы дуҫлыҡ, тормошҡа әүҙем мөнәсәбәт проблемалары.Шиғырҙарҙың идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү.
Т. Ғиниәтуллин “Мәтрүшкә еҫе”, Әсә һәм бала”.
Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү, ябай кешеләрҙең күңел күркәмлеген, эске донъяһының сафлығын күрһәтеү. Хәбибулла образы.
Әсә менән бадла араһындағы мөнәсәбәттәрҙе сағылдырыу. Образдары.

Н.Нәжми “Башҡортостан”, “Аҡ шишмә”.Шиғырҙарҙың идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү. Тыуған Ер – әсәгә һөйөү тойғоһон сағылдырыу. Лирик герой образы.
Ҡ.Аралбай “Беҙ – кеше” поэмаһы.Поэманың идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү. Бөгөнгө көндә беҙҙе уйландырған, борсоған мәсьәләләр: тәбиғәт бысраныу, ер-һыу ағыуланыуы, ил, тел яҙмышы хаҡындағы ҡараштарҙың сағылышы.
Ф.Туғыҙбаева “Аҡмулла”, “Ҡыңғырау”.Шиғырҙарҙың идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү.Атом радиацияһының зарарҙары , фажиғәһе арҡаһында тәбиғәттең ағыуланыуы, кешегә зарары, касафатын күрһәтеү.
Ә.Әминев “Ҡытыйгород”.Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү,ер яҙмышы кеше, милләт яҙмышы икәнлеген күрһәтеү.
Р.Камал “ Таня –Таңһылыу”.Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү, идея-тематик йөкмәткеһен асыҡлау. Руслашыу һәм милләт-ара ҡатнаш никахтар тураһында уйланыу.
Х. Назар “ Башҡотостан – минең баш йортом”, “Аҡҡа табыныу” , “ Дауа”.Шиғырҙарҙың идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләре үткәреү. Шиғырҙарҙа ил, телде башҡорт йырын данлау, изгелеккә, күңел сафлығына саҡырыу.
Китап хаҡында хикәйәт.Китап – кешелек хәтере. Китап тураһында халыҡ. Башҡорт китабы.

9-сы кл.

Мәҙәниәт һәм әҙәбиәт. Сәнғәт менән әҙәбиәт бәйләнеше.
удожестволы әҙәбиәт һәм фән. Художестволы әҙәбиәт — һүҙ сәнғәте. Әҙәбиәттең эстетик тәрбиә биреүҙәге әһәмиәте. Әҙәбиәттең тормош менән бәйләнеше. Башҡорт әҙәбиәтендә — халыҡ тормошоноң элекке замандарҙан алып хәҙерге көнгә тиклем сағылышы. Башҡорт халҡының әҙәби мираҫы.
Башҡорт халыҡ ижады (13 сәғәт).
Халыҡ ижады тураһында түбән синыфтарҙа алған белемдәрҙе иҫкә төшөрөү. Әкиәт, мәҡәл, йомаҡ, йыр, таҡмаҡ, легенда, риүәйәт, ҡобайыр жанрҙарын ҡабатлау. Халыҡ ижады һәм яҙма әҙәбиәттең бәйләнеше. Улар араһындағы уртаҡлыҡ һәм айырма. Ауыҙ-тел ижадының яҙма әҙәбиәт үҫешендәге роле.
Башҡорт халыҡ ижадының традицион жанрҙары. Башҡорт ҡарһүҙҙәре (мифтар). Йола поэзияһы. Йырҙар, бәйеттәр, риүәйәттәр, көләмәстәр. Халыҡ хәтер һәм халыҡ институты төшөнсәһе. Хәҙерге башҡорт фольклоры һәм уның тенденциялары.
Башҡорт халыҡ эпосы йәки ҡобайырҙар. Ҡобайыр жанрына төшөнсә. Ҡобайырҙың формалары һәм төркөмдәре. Тыуған ил тураһында ҡобайырҙар. Батырҙар тураһында ҡобайырҙар. Тормош-көнкүреш ҡобайырҙары. Ҡобайырҙарҙың жанр, тел-стиль үҙенсәлектәре, образдар системаһы. Уларҙа тормош фәлсәфәһенең һәм фантастиканың сағылышы. Ҡобайыр шиғыры.
«Урал батыр» эпосы. Һүҙлек өҫтөндә эш. Эпоста күтәрелгән философик, педагогик һәм әхлаҡ-этик проблемалар. Ғаилә һәм тәрбиә мәсьәләләре. Кешенең бөйөклөгө, тәбиғәт менән халыҡтың үлемһеҙлеге темаһының хәл ителеше. Самрау батша иле һәм халыҡтың ижтимағи идеалы. Әҫәрҙә фантастика һәм реаллек. Урал һәм Шүлгән образдары. Ҡобайырҙың художестволы үҙенсәлектәре.
«Урал батыр» эпосы хаҡында яңы мәғлүмәттәр, уның ижад ителеү осоро хаҡында бәхәстәр, фекерҙәр.
«Иҙеүкәй менән Мораҙым» эпосы.

Һүҙлек өҫтөндә эш. Эпостың идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү. Һүрәтләнгән нуғай тарихи осорона характеристика биреү. Әҫәрҙә күтәрелгән проблемалар: азатлыҡ өсөн көрәш, ата менән ул мөнәсәбәттәре. Тыуған ил, хан, әмирҙәрҙең тәхет өсөн тартышы.
Аҡһаҡал Һабрау образы. Туҡтамыш ханға характеристика. Аҡһаҡ Тимер яуы. Эпостың композицияһы, поэтикаһы, стилеЭйәрсән һөйләмде баш һөйләмгә бәйләүсе саралар, бәйләнеү юлдарыБоронғонан алып XVIIIбыуат аҙағына тиклемге башҡорт әҙәбиәте (8 сәғәт).
Руник төрки ташъяҙмалар. Мәхмүт Ҡашғари һүҙлеге. Ундағы йыр, дастан, мәҡәл үрнәктәре. «Ҡотадгу белек» дастаны. Уғыҙнамә, Ҡорҡот-Ата хикәйәттәренең ҡыҫҡаса йөкмәткеләре менән танышыу. Башҡорт версиялары.
Боронғо әҙәби ҡомартҡылар.
Боронғо ҡулъяҙма китаптар. Китап күсереүселәр. Боронғо әҙәбиәттең дини һәм ярым донъяуи-дидактик характерҙа булыуы.
Ҡол Ғәли. «Ҡиссаи Йософ». Ҡиссаның идея-тематик йшсмәткеһе. Әҫәрҙә ата менән балалар мөнәсәбәте, байлыҡ, шөһрәт, көнсөллөк күренештәрен асыу. Поэмала хакимдар һәм халыҡ мөнәсәбәте.
Ҡиссалағы «Яҙмыштан уҙмыш юҡ» идеяһы. Поэманың мосолманлыҡ рухы, Ислам диненең өгөт-нәсихәттәр менән һуғарылған булыуы. Йософ һәм Зөләйха образдары.
«Буҙъегет» поэмаһының идея-тематик йөкмәткеһе. Унда күтәрелгән төп проблемалар. Художество үҙенсәлеге. Баҫмалары. Варианттары..
Урта быуат әҙәби ҡомартҡылары.
Урта быуат төрки әҙәбиәтенә ҡыҫҡаса характеристика.
Һүҙлек өҫтөндә эш. Ҡотоб «Хөсрәү вә Ширин», Сәйф Сараи, Хәрәзми «Мөхәббәтнамә», Хөсәм Кәтиб «Жөмжөмә солтан» дастандарының идея-тематик йөкмәткеһен, тел-стиль, поэтик үҙенсәлектәрен үҙләштереү.
. Әҙәби әҫәрҙәрҙән миҫалдар табыу.
XVIIIбыуатта милли-колониаль иҙеүгә ҡаршы көрәш. Тарихи белешмә биреү. Башҡорт яуҙары. «Батыршаның батшаға яҙған хаты». Хатта халыҡ тормошонон, азатлыҡ идеяла-рының асылышы. Батырша яҙмышы.
«Ҡуҙыйкүрпәс» ҡулъяҙма әҫәрендә халыҡ ижады сюжеты.
«Бәхтийәрнамә», «Буҙйегет» әҫәрҙәрендә артабанғы дастанлыҡ традицияларының дауам ителеүенең сағылыуы. Сәйәхәтнамә жанры.
Эйәрсән тултырыусы һөйләм, уның баш һөйләмдең тултырыусыһы урынында килеүе, йә баш һөйләмдәге мөнәсәбәтле һүҙ менән бирелгән тултырыусыға ҡарауы, баш һөйләмгә бәйләнеү саралары, тыныш билдәләренең ҡуйылышын әҙәби әҫәрҙәрҙән алынған миҫалдар нигеҙендә аңлатыу. Башҡорт телендәге эйәрсән тултырыусы һөйләмдәрҙең рус теленә тәржемә ителеү мөмкинселектәре.
Йырауҙар һәм сәсәндәр ижады.
Һабрау, Асан Ҡайғы, Ҡаҙтуған йырауҙар.
Йырау тураһында төшөнсә, һабрау, Асан Ҡайғы, Ҡаҙтуған йырауҙарҙың тормошо һәм ижады, уларҙың һүҙ оҫтаһы һәм музыкаль һәләттәре хаҡында мәғлүмәттәр, риүәйәттәр.
Сәсәндәрҙең йыраусылыҡ традицияларын дауам итеүе.
Ҡобағош сәсәндең тормошо һәм ижады.
«Аҡмырҙа сәсән менән Ҡобағыш сәсәндең әйтешкәне».
Ҡарас сәсән. Тормошо тураһында риүәйәт. «Аҡша батыр менән әйтешкәне».

Ерәнсә сәсән. Тормошо һәм ижады. «Ерәнсә сәсәндең Әбел-хайыр ханға әйткәне» әҫәрҙең идея-тематик, эстетик йөкмәткеһе.
Байыҡ сәсән. Тормош юлы һәм ижади эшмәкәрлеге. Байыҡ сәсәндең ҡаҙаҡ аҡыны Бохар менән әйтешкәне. Салауатҡа һамаҡлап әйткәне. Уның тураһындағы көләмәстәр.
Буранбай-Йәркәй сәсән. Биографияһы. Уның ҡурайсылыҡ һөнәреһәм үҙе ижад иткән йырҙары.
Ишмөхәмәт сәсән. Биографяһы. Ижады.
Ғәбит сәсән. Эпик жанрҙан торған бай репертуары.
Сәсәндәр ижадында фольклор һәм әҙәбиәт традиҹияларының сағылышы һәм берләшеүе.
Синыфтан тыш уҡыу өсөн: Башҡорт әҙәбиәте антологияһының 1-се китабынан «Йырауҙар» бүлеген уҡырға.
Салауат Юлаев (5 сәғәт).
Яугир-шағирҙың тормошо һәм яҙмышы. Салауат — башкорт халҡының легендар батыры һәм сәсән шағиры. Уның шиғырҙарының һаҡланыу тарихы. Әҫәрҙәрҙең тематикаһы һәм идея йүнәлеше. Тыуған илде, туған тәбиғәтте һөйөү («Һандуғас», «Тирмәмдә», «Мөхәббәт һәм ғаилә», «Зөләйха») тураһындағы лирик шиғырҙары.
Салауат поэзияһында азатлыҡ өсөн көрәш, батырлыҡ мотивтары («Уҡ», «Яу», «Егеткә»).
Салауат телмәре» йәки «Бүгәсәүгә ҡушылып, ир батырға ҡуш булып» тигән ҡобайыр. Уның идея йөкмәткеһе. Салауаттың телмәре.
Салауат шиғырҙарының һәм ҡобайырҙарының поэтик үҙенсәлектәре.
Әҙәбиәт теорияһы. Тарихи шәхес һәм әҙәби герой, тарихи ваҡиға һәм художестволы әҫәр тураһында төшөнсә.Д. Лежневтың «Салауатты ҡулға алыу», А. Кузнеҷовтың «Салауаттан һорау алыу» картиналары буйынса әңгәмә. Телдән һәм яҙма эштәр башҡарыу.
Синыфтан тыш уҡыу өсөн: «Салауат» (Өфө, 1983) китабынан Р. Игнатьев, Ф. Нефедов, С. Злобин әҫәрҙәре..
XVIIIбыуат әҙәбиәте
Т. Ялсығол-әл-Башҡорди (2 сәғәт).
Биографияһы. Әҙәби һәм мәҙәни эшмәкәрлеге тураһында мәғлүмәттәр. «Рисаләи Ғәзизә» дидактик китабы.
«Тарихнамә-и-Болғар»ҙың идея-тематик йөкмәткеһе. Әҫәрҙең тәүарих жанрында яҙылыуы. Әй ырыуы шәжәрәһе.
Эйәрсән күләм-дәрәжә һөйләм, уның баш һөйләмдә күләм- дәрәжә хәле урынында килеүе, йә баш һөйләмдәге мөнәсәбәтл һүҙ менән бирелгән күләм-дәрәжә хәлен асыҡлауы. Эйәрсән күләм-дәрәжә һөйләмен баш һөйләмгә бәйләүсе саралар, баш һөйләм менән эйәрсән һөйләмдәр араһындағы тыныш билдә ләре. Уҡылған әҙәби әҫәрҙәрҙән миҫалдар табыу.
Ғәбдрәхим Усман (2 сәғәт).
Тормошо һәм ижады. «Ғәуариф эз-заман» («Заман укымышлылары»), «Китабы Мөһиммәт эз-заман» («Заманыны мөһим хәлдәре китабы») дидактик йыйынтыҡтарының тематикаһы, жанрҙары. Тәржемә әҫәрҙәре.
XIXбыуат әҙәбиәте (2 сәғәт).
XIXбыуаттың беренсе яртыһында ижтимағи тормош һәм мәҙәниәттең үҫеше. Мәҙрәсәләр. Суфый шағирҙар ижады.XIXбыуаттың икенсе яртыһында Башҡортостанда әҙәбиәт һәм мәҙәниәт. Мәғариф. Ғалимдар (М. Биксурин, С. Күкләшев, М. Иванов). Башҡорт фольклорын йыйыу (Р. Игнатьев,С. Рыбаков, Ф. Нефедов, М. Лоссиевский).

Рус яҙыусыларының әҫәрҙәрендә башҡорт халҡының тормошо, тарихы, азатлыҡ өсөн көрәшенең сағылышы. (А. Пушкин «Пугачев ихтилалы тарихы», «Капитан ҡыҙы»,Л. Толстой «Ильяс», «Кешегә күпме ер кәрәк»; Н. Крашенников «Үлем сейәләре», «Әсә»).
XIXбыуаттың икенсе яртыһында башҡорт әҙәбәтенең ныҒына барыуы. Реалистик поэзия, проза, драматургия..
Ғ. Соҡорой (2 сәғәт).
Биографияһы. «Тәуарих-и-Болғария» әҫәре һәм шиғырҙарының, идея-тематик йөкмәткеһе.
М. Аҡмулла (5 сәғәт).
Шағирҙың тормошо һәм ижады. Ҡаҙаҡ далаларында, ҡаҙаҡ балаларын уҡытыуы. Туҡһанбай ауылындағы музейы.
Аҡмулланың мәғрифәтселек ҡараштары. «Башҡорттарым, уҡыу кәрәк!», «Уяныу», «Шиһабетдин Мәржәни мәрҫиәһе» шиғырҙарында мәғрифәткә өндәү.
Аҡмулла шиғырҙарында күтәрелгән социаль мотивтар. («Минең ятҡан урыным — зиндан»).
Аҡмулланың донъяға, кешеләргә ҡарашын сағылдырған философик лирикаһы. («Нәсихәт», «Инсафлыҡ»).
Аҡмулланың ҡобайыр стиле менән яҙылған шиғырҙары («Аттың ниһен маҡтайһың?», «Бәхет»),
«Мәжлесенә ҡарай ғына», «Ҡәнәғәт», «Уяныу» «Донъя», «Тиһеңме», «Бәдбәхеткә һүҙем үтмәҫ» шиғырҙарында мораль- этик проблемалар.
Аҡмулланың ижадында — Көнсығыш, башҡорт, ҡаҙаҡ фольклор традициялары. Уның ҡаҙаҡ, татар поэзияһы үҫешенә йоғонтоһо. Аҡмулла образы әҙәбиәттә һәм сәнғәттә.
Ҡушма һөйләм буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау.
М. Өмөтбаев (7 сәғәт).
Әҙиптең тормош юлы һәм ижады. Ғилми-ағартыу эшмәкәрлеге. Шағирҙың тарих, этнография, фольклор өлкәһендәге хеҙмәттәре; тәржемә әҫәрҙәре. Тыуған ауылы Ибраһимда М. Өмөтбаев музейы.
«Йомран иле», «Ҡайыш менән Йүкә», «Үткән заманда башҡорт ҡыҙҙарының оҙатылыуы», шиғырҙарының идея- тематик йөкмәткеһе, әһәмиәте.
«Ҡайыш илә Йүкә» мәҫәлендә Ҡайыш менән Йүкә образдарының аллегорик мәғәнәһе.
М. Өмөтбаевтың тарихи-этнография хеҙмәттәре. «Башҡорттар» мәҡәләһе. Лирик шиғырҙары.
М. Өмөтбаев. «Йәдкәр» китабынан «Шиғырҙар» бүлеге.
Р. Фәхретдин (6 сәғәт).
Тормошо һәм ижады. Ваҡытлы матбуғат, мәғариф өлкәһендәге эшмәкәрлеге.
«Аҫар» уҡымышлылар, дин әһелдәре тураһындағы библиографик белешмә хеҙмәте.
Р. Фәхретдин — мәғрифәтсе, тарихсы, энциклопедист
«Сәлимә», «Эсмә» повестарының идея-тематик йөкмәткеһе. Мәғрифәтселек ҡараштарының бирелеше. Ыңғай образдар. Кире образдар.
Повестарҙың жанр үҙенсәлектәре, теле, стиле, детектив элементтары.
Башҡорт әҙәбиәте. XXбыуат башы. 2-се китап. (1984). Р. Фәхретдин. Сәлимә.
Йәйәләр һәм тырнаҡтарҙың ҡуйылыу осраҡтарын уҡылған әҙәби әҫәрҙәрҙә күҙәтеү.
XXбыуат башы әҙәбиәте (1 сәғәт).

XXбыуат башында Рәсәйҙә һәм Башҡортостанда ижтимағи-сәйәси хәл. 1905 йылғы революциянан һуң Башҡортостанда милли матбуғаттың тыуыуы. Поэзия, проза, драматур-
гияның (Ф. Туйкин, Ғ. Ниязбаев) үҫеүе. Тәнҡитле реализм. Романтизм. Демократик яҙыусыларҙың ижадҡа килеүе З. Һади, С. Яҡшығолов, Ф. Сөләймәнов, А. Таһиров, Д. Юл-тый, Ш. Бабич.
Синыфтан тыш уҡыу өсөн: Башҡорт әҙәбиәте. XXбыуат башы. 1-се китап. (Революцион поэзия өлгөләре), 2-се китап. Проза.
Сафуан Яҡшығолов (4 сәғәт).
Тормош юлы һәм ижады. Дини эшмәкәрлеге. Шиғырҙарының идея-тематик йөкмәткеһе
«Башҡорт хәлдәре», «Дим буйы», «Башҡорт ағаларыма хитап» шиғырҙарында башҡорттарҙың хәле, ер мәсьәләләре, мәғрифәт эше тураһында уйланыуҙары. Шағирҙың мәғрифәтселек ҡараштары. Мәҫәлдәр.
Синтаксис һәм пунктуация буйынса үтелгәндәрҙе дөйөмләштереү һәм системаға һалыу.
Биографияһы. Ижады.
«Йәйләүҙе һағынғанда», «Батыр», «Башҡорт моңо».
Һүҙлек өҫтөндә эш. Шиғырҙарҙың идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү. Әҫәрҙәрҙә милли тойғо, башҡорт халҡының ауыр яҙмышы хаҡында уйланыуҙар.
«Башҡорт йәйләүҙәрендә», «Ил өсөн», «Ҡасҡын», «Үләт» хикәйәләрендә башҡорт халҡының XXбыуат башындағы тормошоноң һәм тарихының сағылышы.
«Тимербай ҡурайсы» хикәйәһенең йөкмәткеһен уҡыу. Темаһын, идеяһын асыҡлау. План төҙөп, һөйләргә өйрәнеү. Тимербай образы аша башҡорт халҡының яҙмышын һүрәтләү.
«Салауат батыр» пьесаһында азатлыҡ идеяһы. Пьесаның идея-тематик йөкмәткеһе. Образдарға характеристика. Ролләп уҡыу. Салауат Юлаев образын кәүҙәләндергән тәүге пьеса булараҡ әһәмиәте.
М. Ғафури (5 сәғәт).
Шағирҙың тормош юлы һәм ижады. М. Ғафури поэзияһының идея-тематик йөкмәткеһе. Башланғыс ижадында мәғрифәтселек традицияларының үҫтерелеүе («Себер тимер юлы йәки милләттең хәлдәре»), «Фәҡирлектә үткән тереклек» тәүге хикәйәһендә ярлыларҙың фәҡир тормошон реалистик һүрәтләү.
1905 йылғы революцияның шағир ижадына йоғонтоһо. «1906 йылдан 1907 йылға васыят», «1907 йылдың яуабы» шиғырҙарында азатлыҡты данлау, батшалыҡты тәнҡитләү. Реакция йылдарындағы ижады. Әҫәрҙәрендә социаль тигеҙһеҙлекте күрһәтеү. («Энә менән еп», «Һарыҡты кем ашаған?»)
Беренсе донъя һуғышы йылдарындағы ижады. Әҫәрҙәренең төп идея мотивтары: империалистик һуғышҡа ҡаршы өндәү, ирек өсөн көрәшергә саҡырыу («Ул кем?», «Көс», «Бөтһөн һуғыш!»)
М. Ғафуриҙың Октябрь революцияһы, граждандар һуғышы йылдарындағы ижадында революцион көрәш идеалдарының сағылышы. «Хөрриәт иртәһе», «Инҡилап», «Аждаһа», «АНТ».
20-се йылдар ижады. «Бир ҡулыңды», «Гөлдәр баҡсаһында. «Яңы көстәр» шиғырҙарында хеҙмәт, яңы тормош, яңы кеше образы.
30-сы йылдар ижады. Милли опера «Эшсе»

Проза. «Ҡара йөҙҙәр» повесында үткән тормоштоң фажиғәле картиналарын асыу. Йәштәр яҙмышы. Дин әһелдәрен фашлау. Повеста Ғәлимә образының типиклығы. Фәхри образының әһәмиәтлеге. Әҫәрҙең төп идеяһы. Хәл ваҡиғаларҙың, геройҙарҙың социаль-психологик планда һүрәтләнеше.
Шағирҙың алтын приискаһында» автобиографик характерҙағы повесы. Темаһын, идеяһын асыҡлау. Шәкерттәрҙең ауыр тормош шарттарында ла белемгә ынтылыуы. Сибәғәт бабайға, ҡарауылсы ҡарт, алтын тапҡан эшсе, ҡаҙаҡ егеттәре образдарына тулы характеристика. Закир һәм Шакир Рәмиевтар, управляющийҙар, штейгерҙарҙың эрелеген, тупаҫлығын фашлау. М. Ғафури әҫәрҙәрендә ҡушма һөйләмдәрҙең ҡулланылышын асыҡлау, миҫалдар килтереү
Әҙәбиәт теорияһы. Әҫәрҙең композицияһы һәм сюжеты. Образды асыусы сралар (портрет, автор, телмәр характеристикаһы) тураһында төшөнсә. Художество методы. Реализм, тәнҡитле реализм хаҡында ҡабатлау.
Рәшит Нурмөхәмәтовтың «Шәриғәт ҡорбандары» картинаһы буйынса эш. Картина буйынса телдән һәм яҙма эштәр башҡарыу.
Синыфтан тыш уҡыу өсөн: «Хәтерҙән сыҡмай торған кеше» — Мәстүрә Фәйзуллина иҫтәлеге. «Ғафуриҙан өсөнсө хат» — буласаҡ тормош юлдашы Зөһрәгә яҙған хаттары.
(М. Ғафури. Әҫәрҙәр IVтом, Өфө, 1980)
Бәйләнешле телмәр үҫтереү (5 сәғәт).
Конспект һәм тезис тураһында башланғыс мәғлүмәт биреү.
Эш ҡағыҙҙары төҙөү буйынса күнекмәләрҙе нығытыу, эштәрҙе дауам итеү: хат, ғариза, белешмә, расписка, акт һәм протоколдар яҙырға өйрәтеү.
Ижади һәм стилистик-синтаксик күнегеүҙәр башҡарыу.Ш. Бабич (4 сәғәт)

Ш. Бабичтың тормош һәм ижад юлы. «Ғәлиә» мәҙрәсәһендә уҡыуы. Ижтимағи эшмәкәрлеге. Ш. Бабич һәм 3. Вәлиди. Шағирҙың программаһы әһәмиәтендәге «Халҡым өсөн», «Кем өсөн?», халыҡҡа теләктәшлек сағылған шиғырҙары «Ярлы, меҫкен, ҡыҙғаныс», «Бай һәм ярлы» шиғырҙары.
Ш. Бабичтың «Бер минут», «Әйҙә милләт», «Көрәшеп үткәр ҡыҫҡа ғүмереңде» шиғырҙарының романтик рухы.
«Аптыраған минуттар», «Әйҙә күңелем» шиғырҙарында күңел төшөнкөлөгө күренештәре.
Ш. Бабич — сатирик. «Ҡандала» балладаһы. «Ғазазил» поэмаһы һәм «Китабеннас» тигән эпиграммаларының идея- тематик йөкмәткеhe.
Февраль революцияһынан һуңғы ижады. «Көтәм», «Йәшәһен эшселәр!» шиғырында киләсәктә яҡшы тормошҡа өмөт һәм эшселәргә дан йырлау.
«Башҡортостан», «Салауат батыр», «Көтмәҫтән», «Яҙғы йыр» шиғырҙарында Башҡортостандың тарихын, бөгөнгөһөн һәм киләсәген һүрәтләү.
«Башҡорт халҡына көйлө хитап», «Беҙ» әҫәрҙәре.
Ш. Бабич — шиғыр һәм һүҙ оҫтаһы. Шағирҙың башҡорт әҙәбиәтендә тотҡан урыны. Башҡорт әҙәбиәтендә Бабич традицияһының үҫтерелеүе.
Шиғырҙың тел-стиленә бәйле ижади күнегеүҙәр. Шиғыр төҙөлөшө һәм әҙәби мираҫ тураһындағы төшөнсәләрҙе нығытыу. Шиғырҙа ритм һәм рифма.
Синыфтан тыш уҡыу өсөн: Ш. Бабич. Беҙ үҙебеҙ — башҡорттар 1994
Үтелгәндәрҙе ҡабатлау, дөйөмләштереү (2 сәғәт).
Ятлау өсөн әҫәрҙәр (ҡыҫҡартып алына).
Урал батыр» эпосынан өҙөк (Аҡбуҙатты тасуирлаған урын).

Салауат Юлаев. Яу. Уҡ. Егеткә.
М. Аҡмулла. Башҡорттарым, уҡыу кәрәк! Инсафлыҡ. Тиһеңме? Ш. Бабич. Халҡым өсөн. Кем өсөн? Салауат батыр.
Синыфтан тыш уҡыу өсөн әҫәрҙәр

Календарь тематик планлаштырыу
5-се кл.

№	Темалар	Дәрестең йөкмәткеһе	Уҡыусыларҙың эшмәкәрлеге
1	Туған тел – иң ҙур байлыҡ. Әңгәмә	Үткәндәрҙе ҡабатлау дәресе.	
2	Р.Ниғмәти. «Хәйерле юл һеҙгә!»	Р.Ниғмәтиҙең шиғыры менән танышыу.“ Яңынан мәктәпкә”темаһына әңгәмә	Шиғырҙың йөкмәткеһен һөйләргә.
3	Б.Бикбай. «Туған тел», «Рус теле» Р.Байбулатов “ Ағас һәйкәл”	Шиғырҙы тасуири уҡыу күнекмәләрен үҫтереү.	Шиғырҙың төп темаһын асыҡлай белеү.
4	М.Кәрим “ Уҡытыусыма”	Темаға ҡағылышлы һүҙҙәрҙе иҫкә төшөрөү, яңыларын алыу.	Күҙгә тәбиғәт, күҙгә эштәргә ҡағылышлы һүҙҙәрҙе белеү;хикәйәттәге персонаждарға характеристика биреү.
5	Л.Яҡшыбаева “ Бәхетең үҙең менән”	Әкиәттең тормоштағы роле	Әкиәттең йөкмәткеһен дөрөҫ итеп һөйләп ишеттерә белеү.
6	Али Карнай. «Урманда»	Тасуири уғыу күнекмәләре өҫтөндә эшләү.	Һөнөр кеше өсөн ни өсөн кәрәклеген асыҡлай белеү.
7	Ғ.Рамазанов “ Ураҡ өҫтө”	Башҡорт халыҡ әкиәте тураһында белешмә; әкиәттең йөкмәткеһен үҙләштереү; уҡыусыларҙың һөйләү телмәрен үҫтереү	Яратҡан әкиәтеңде һөй¬ләй белеү; ниндәй әкиәт геройҙары оҡшауы тура¬һында үҙ фекереңде әйтә алыу
8	Ф.Аҡбулатова “ Атай икмәге”	Йомаҡ, мәҡәл һәм әйтем, таҡмаҡ (белешмә); һан (ҡа¬батлау); уҡыусыларҙың логик фекерләү һәләтен үҫтереү	Мәҡәл һәм әйтемдәрҙең мәғәнәләрен аңлатыу, һан¬дарҙы һөйләмдә урынлы һәм дөрөҫ ҡулланыу

9	. Хикәйә яҙыу Т.Ү. “Бер телем икмәк”	Йомаҡ, мәҡәл һәм әйтем, таҡмаҡ (белешмә); һан (ҡа¬батлау); уҡыусыларҙың логик фекерләү һәләтен үҫтереү	Тормошонда булған ҡыҙыҡлы мәлдәреңде көләмәс итеп яҙа белеү.
10	МәҡәлдәрЙырҙар. Таҡмаҡтар	Йомаҡ, мәҡәл һәм әйтем, таҡмаҡ (белешмә); һан (ҡа¬батлау); уҡыусыларҙың логик фекерләү һәләтен үҫтереү	Мәҡәл һәм әйтемдәрҙең мәғәнәләрен аңлатыу, һан¬дарҙы һөйләмдә урынлы һәм дөрөҫ ҡулланыу
11	Салауат Юлаев	Йомаҡ, мәҡәл һәм әйтем, таҡмаҡ (белешмә); һан (ҡа¬батлау); уҡыусыларҙың логик фекерләү һәләтен үҫтереү	Халыҡ йырҙары, уларҙың тарихы тураһында хәбәрҙар булыу; маҡсат хәлдәрен текста табып билдәләү, уларҙы һөйләмдә дөрөҫ ҡулланыу
12	Ғәбдрәхим Усман	Башҡорт халҡының милли геройы Салауат Юлаевтың тормош юлын һәм ижадын өйрәнеүҙе дауам итеү, ри-үәйәт тураһында төшөнсә биреү; «Тыуған илем» шиғырының йөкмәткеһен үҙләштереү	С. Юлаевтың тормош юлы һәм ижады тураһында хәбәрҙар булыу
13	Сафуан Яҡшығолов	Ғәбдрәхим Усман ижады менән танышыу. .	Биографияһын белергә
14	Ямалетдин Юмаев	Сафуан Яҡшығолов ижады менән танышыуҙ	Биографияһын белергә
15	Ямалетдин Юмаев	Ямалетдин Юмаев ижады менән танышыу.	Биографияһын белергә
16	Ғ.Тукай. «Иҫемдә ҡалғандар»	Ғ.Тукайҙың биографияһы менән танышыу.автобиографик әҫәре менән танышыу.	Һорауҙар ярҙамында әҫәрҙең йөкмәткеһен һөйләү.
17	«Иҫемдә ҡалғандар»	Ғ.Тукайҙың ижады менән танышыуҙы дауам итеү.	Хикәйәнең йөкмәткеһен һөйләү,образдарға характеристика биреү.
18	«Шүрәле»	Өкиәтте тасуири уҡыу, йөкмәткеһен үҙләштереү.	Хикәйәнең йөкмәткеһен һөйләү,образдарға характеристика биреү.
19	М.Ғафури. «Һарыҡты кем ашаған?»	Ғ.Тукайҙың биографияһы менән танышыу, . «Һарыҡты кем ашаған?» мәҫәле менән танышыу(призентация)	Мәҫәлдең йөкмәткеһе аша ғәҙеллек һәм дөрөҫлөк темаһын асыҡлау.
20	«Ат менән эт» мәҫәле		
21	Д.Юлтый. «Бәләкәй Ҡотош»	Д.Юлтыйҙың биографияһы менән танышыу. Революция осрондағы тормошо.	Әҫәрҙең топ геройының революция дәүерендә йәшәгән ваҡиғаларын һүрәтләү, образға характеристика.

22	Кластан тыш уҡыу«Алдаҡсы йондоҙҙар» (Ф. Исәнғолова)	Текст өҫтөндә эш. һорау һөйләм. Һорау һөйләмгә ыңғай һәм кире яуаптар (ҡылымдың ыңғай һәм кире формалары)	«Алдаҡсы йондоҙҙар» тексын һөйләй белеү. Хәбәр һөйләм нигеҙендә һорау һөйләмдәр төҙөү һәм уларға ыңғай һәм кире яуап бирә алыу
23	Р.Назаров. «Башҡорт»	"Илебеҙҙең киләсәге һеҙҙең ҡулда" дәрес әңгәмә.	Шиҡырҙың төп идеяһын аңлата белеү.
24	Р.Әхмәҙиев. «Уҡлы ҡая»	Авторҙың биографияһы менән таныштырыу, ҡая тураһында призентация ярҙамында мәғлүмәт биреү.	Әҙәҙе үҙләштереү, йөкмәткеһен һөйләү.
25	М.Хәй. «Ауылда ҡунаҡта»	Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү.	Хикәйәнең йөкмәткеһен һөйләү,образдарға характеристика биреү.
26	Т.Ү. «Өфөм – баш ҡалам»	Өфө ҡалаһы, уның исеме, тарихы тураһында әңгәмә. Һорау, күрһәтеү алмаштары (ҡабатлау)	Өфө ҡалаһы тураһында тулы итеп һөйләй белеү, һорау, күрһәтеү алмаш¬тарын тәржемәләре менән белеү, телмәрҙә иркен ҡулланыу
27	Д.Бүләков. «Яралы китап»	Бөйөк Ватан һуғышы тураһында әңгәмә.Д.Бүләковтың биографияһы менән таныштырыу.	Әәсәрҙең төп темаһын асыҡлай белеү, образдарға характеристика.
28	Ш.Бабич. «Кем өсөн?», «Халҡым өсөн»	Ш.Бабич ижады менән таныштырыу.тасуири уҡыу күнекмәләрен ҡабатлау.	Шиғырҙаҙы тасуири укыу, уларҙың төп фекерен асыҡлай белеү.
29	«Беҙ», «Ҡышҡы юлда»	Ҡышҡы тәбиғәткә ҡағылыш¬лы лексика. Ҡыш тураһында әңгәмә; һынамыштар. Бил¬дәһеҙлек һәм билдәләү алмаштары (ҡабатлау)	Ҡышҡы тәбиғәткә ҡағы¬лышлы лексиканы һәм һынамыштар белеү. Ҡыш тураһында һөйләй алыу. Билдәһеҙлек һәм билдәләү алмаштарын урынлы ҡул¬лана белеү, улар менән тулы һөйләмдәр төҙөй алыу
30	Ф.Рәхимғолова. «Ҡыш»	Ф.Рәхимғолованың ижады менән таныштырыу.тасуири уҡыу күнекмәләрен ҡабатлау.	Шиғырҙаҙы тасуири укыу, уларҙың төп фекерен асыҡлай белеү.
31	Т.Ү. Инша. «Ауылда ҡыш»	Уҡыусыларҙың белемен баһалау,үтелгәндәрҙе системалаштырыу	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асы- лыуына һәм һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү
32	Р.Ниғмәти. «Ҡыҙымдың һорауҙарына яуап»	Р.Ниғмәти тормошоһәм. ижады менән таныштырыу«Ҡыҙымдың һорауҙарына яуап»	Шиғырҙаҙы тасуири укыу, уларҙың төп фекерен асыҡлай белеү.

		поэмаһын.тасуири уҡыу күнекмәләрен ҡабатлау.	
33	М.Хәй. «Ауылда ҡунаҡта»	Ҡунаҡ булһаң тыйнаҡ бул темаһына әңгәмә	Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү.
34	Т.Ү. «Өфөм – баш ҡалам». Инша	Уҡыусыларҙың белемен баһалау, үтелгәндәрҙе сис¬темалаштырыу	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асылыуына һәм һөйләм¬дәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү
35	Кластан тыш уҡыу. Өфө тураһында шиғырҙар Н. Дәүли «Өфө ни өсөн ма-тур?»	«Өфө ни өсөн матур?» шиғырының йөкмәткеһен үҙләштереү; башҡорт те-лендә ҡылымдың төҙөлөш үҙенсәлектәрен өйрәнеү	Телмәрҙә ҡылымдарҙы урынлы һәм дөрөҫ ҡулла¬ныу; Өфө ҡалаһының ни өсөн оҡшағанлығын һөйләп аңлата алыу
36	Р.Ғарипов. «Һағыш»	Тасуири уҡырға	Тасуири уҡырға
37	Ш.Бабич. «Тупраҡ»	Тасуири уҡырға	Тасуири уҡырға
38	Н.Нәжми. «Тыуған ҡалама йыр»	Тасуири уҡырға	Тасуири уҡырға
39	Ә.Вахитов. «Өс бөртөк бойҙай»	Ә.Вахитовтың биографияһы менән танышыу.һуғыш йылдарында балаларҙың ауыр яҙмыштары тураһында мәғлүмәт.	Ә.Вахитов. «Өс бөртөк бойҙай» әҫәрен тасуири уҡыу, йөкмәткеһен үҙләштереү.
40	«Өс бөртөк бойҙай»	Ә.Вахитовтың ижады менән танышыуҙы юауам итеү, «Өс бөртөк бойҙай» әҫәрен йомғаҡлау	Әҫәрҙең идея тематик йөкмәткеһе, образдар системаһына характеристика.
41	Р.Өмөтбаев. «Әмир баҫыуы»	Р.Өмөтбаевтың «Әмир баҫыуы» әҫәре менән танышыу,тасуири уҡыу.	Әҫәрҙең идея тематик йөкмәткеһе, образдар системаһына характеристика.
42	Т.Ү. «Һуғыш ваҡытында өләсәйҙәр ни эшләгән? »	Бөйөк Ватан һуғышы йылдарындағы тормош тураһында мәғлүмәт биреү.Һуғыш йылдарында өләсәйҙәрҙең роле.	Әсәй-атай, өләсәй-олатай¬ҙарҙың биографиялары тураһында һөйләй белеү. Башҡа туғандарығыҙҙың кем икәнлеген әйтә алыу. Туғанлыҡ терминдарын белеү.
43	М.Кәрим. «Ап-аҡ мөғжизә»	М.Кәримдең ижады һәм тормош юлы менән таныштырыу.	Тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу, әҫәрҙе үҙләштереү.
44	«Ап-аҡ мөғжизә»	М.Кәримдең ижады һәм тормош юлы менән таныштырыуҙы дауам итеү.	Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү,һөйләргә өйрәнеү.
45	«Өс таған»	Әҫәр менән танышыу,” Дуҫлыҡ” темаһына әңгәмә.	Әҫәр буйынса план төҙөү.
46	«Өс таған»	Тасуири уҡыу күнекмәләрен иҫкә төшөрөү.	Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү,һөйләргә өйрәнеү.

47	«Өс таған»	«Өс таған» әҫәрен йомғаҡлау,өйкмәткеһен үҙләштереү.	Идея тематик йөкмәткеһе, образдар системаһына характеристика.
48	З.Хисмәтуллина. «Урман ҡунағы»	З.Хисмәтуллина. «Урман ҡунағы» хикәйәһен тасуири уҡыу	Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү,һөйләргә өйрәнеү.
49	З.Хисмәтуллина. «Урман ҡунағы»	З.Хисмәтуллина. «Урман ҡунағы» хикәйәһен тасуири уҡыуҙы дауам итеү.	Р.Низамов. «Ҡашҡарым минең»
50	Р.Низамов. «Ҡашҡарым минең»	Р.Низамов. «Ҡашҡарым минең»хикәйәһен тасуири уҡыу.	Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү,һөйләргә өйрәнеү.
51	Р.Низамов. «Ҡашҡарым минең»	Р.Низамов. «Ҡашҡарым минең» хикәйәһен тасуири уҡыуҙы дауам итеү.	Идея тематик йөкмәткеһе, образдар системаһына характеристика.
52	А.Игебаев. «Яҙ башында» Н.Нәжми. «Яҡты яҙ»	А.Игебаев. «Яҙ башында» Н.Нәжми. «Яҡты яҙ»шиғырҙарының йөкмәткеһен үҙләштереү.	Тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу, әҫәрҙе үҙләштереү.
53	Яҙ тураһында шиғыр уҡыуға конкурс	Тасуири уҡыу күнекмәләрен өҫтөндә эш	Тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу, әҫәрҙе үҙләштереү.
54	Яҙ тураһында шиғыр уҡыуға конкурс	Тасуири уҡыу күнекмәләрен өҫтөндә эш, баһалар ҡуйыу	Тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу, әҫәрҙе үҙләштереү.
55	Т.Йосопов. «Ерән ҡашҡа»	Тасуири уҡыу күнекмәләрен өҫтөндә эш.	Тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу, әҫәрҙе үҙләштереү.
56	С.Агиш. «Турыҡай»	Р.Низамов. «Ҡашҡарым минең»хикәйәһен тасуири уҡыу.	Идея тематик йөкмәткеһе, образдар системаһына характеристика.
57	Т.Ү. Һүрәтләү иншаһы. «Минең атым»	Уҡыусыларҙың белемен баһалау, үтелгәндәрҙе сис¬темалаштырыу	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асылыуына һәм һөйләм¬дәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү
58	Али Карнай. «Турғай» Мостай Кәрим. «Һоро турғай»	Али Карнай. «Турғай» Мостай Кәрим. «Һоро турғай» шиғрҙарын тасуири уҡыу	Идея тематик йөкмәткеһе, образдар системаһына характеристика.
59	Р.Ғарипов. «Һабантурғай йыры»	Р.Ғарипов. «Һабан турғай йыры» шиғыры менән танышыу	Шиғырҙың идея тематик йөкмәткеһе.

60	Т.Ү. Телдән инша. «Һабан байрамы»	Уҡыусыларҙың белемен баһалау, үтелгәндәрҙе сис¬темалаштырыу	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асылыуына һәм һөйләм¬дәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү
61	Р.Солтангәрәев. «Иҫке ҡағыҙҙар»	Р.Солтангәрәев. «Иҫке ҡағыҙҙар» әҫәре менән танышыу, йөкмәткеһен үҙләштереү.	Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү,һөйләргә өйрәнеү.
62	Р.Солтангәрәев. «Иҫке ҡағыҙҙар»	Р.Солтангәрәев. «Иҫке ҡағыҙҙар» әҫәрен йомғаҡлау,өйкмәткеһен үҙләштереү.	Идея тематик йөкмәткеһе, образдар системаһына характеристика.
63	Кластан тыш уҡыу. Д.Бүләков. «Эҫе ҡар»	. Д.Бүләков. «Эҫе ҡар»әҫәре менән танышыу, йөкмәткеһен үҙләштереү.	Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү,һөйләргә өйрәнеү.
64	Кластан тыш укыу. Д.Бүләков. «Эҫе ҡар»	. Д.Бүләков. «Эҫе ҡар»әҫәре менән танышыу, йөкмәткеһен үҙләштереү.	Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү,һөйләргә өйрәнеү.
65	Кластан тыш уҡыу. Д.Бүләков. «Эҫе ҡар»	. Д.Бүләков. «Эҫе ҡар» әҫәрен йомғаҡлау,өйкмәткеһен үҙләштереү.	Идея тематик йөкмәткеһе, образдар системаһына характеристика.
66	Контроль эш тест	Үҙләштерелгән тема буйынса контроль йомғаҡлау эш	Үтелгән темалар буйынса белемде камиллаштырыу.
67	Хаталар өҫтөндә эш	Хаталар өҫтөндә эш	Хатаны танып, ҡағиҙә нигеҙендә төҙәтә белеү
68	Ҡабатлау		

6-сы класс

	Дәрес темаһы	Йөкмәткеһе	Уҡыусы эшмәкәрлеге
1	З.Биишева “ Башҡорт теле”	Уҡыусылар менән Дәүләт символикалары тураһында һөйләшеү; Башҡортостан Республикаһы флагы тура¬һында тексты уҡыу, өҫтәлмә мәғлүмәттәр биреү; һүҙлек менән эшләү күнекмәләрен үҫтереү	Башҡортостан Республикаһы Дәүләт символдары тураһында һөйләй алыу
2	Р.Мифтахов “Һүҙ, “Башла”	Уҡыусылар менән яҡшы сифаттар, тырышлыҡ тураһында һөйләшеү, шиғырының йөкмәткеһен үҙләштереү; яҙыу күнекмәһен	Темаға ҡағылышлы лексиканы үҙләштереү; кешеләргә хас ыңғай һәм кире сифаттар тураһында һөйләй алыу; кешенең ыңғай сифаттарҙы һүрәтләп яҙа белеү

		үҫтереү.	
3	Ғ.Хөсәйенов”Мөҡәдәс”	Парса тураһында төшөнсә	Темаға ҡағылышлы лексиканы үҙләштереү; кешеләргә хас ыңғай һәм кире сифаттар тураһында һөйләй алыу; кешенең ыңғай сифаттарҙы һүрәтләп яҙа белеү
4	Ш.Биҡҡолов “Яңырыу”	Шағирҙың биографияһы менән танышыу, шиғырҙар менән танышыу, тасуири уҡыу күнекмәләрен иҫкә төшөрөү.	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының зат һәм һан менән үҙгәреүен, барлыҡ- юҡлыҡ формаһында ҡулланылыуын күҙәтеү һәм һығымта яһау.
5	Р.Бикбаев.”Уралыма”, “Салаут ҡылысы”	Шағирҙың биографияһы менән танышыу, шиғырҙар менән танышыу, тасуири уҡыу күнекмәләрен иҫкә төшөрөү.	идея тематик йөкмәткеһе.
6	Ә.Атнабаев”Салауат менән һөйләшеү”	Башҡорт халҡының милли геройы Салауат Юлаевтың тормош юлын һәм ижадын өйрәнеүҙе дауам итеү, ри-үәйәт тураһында төшөнсә биреү; «Тыуған илем» шиғырының йөкмәткеһен үҙләштереү	Шиғырҙарҙың идея тематик йөкмәткеһен асыҡлай белеү.
7	С.Шәрипов “Яҙмыш менән алыш”	Палдискиҙағы Салауат Юлаев музейы тураһында уҡыу, уҡыусыларҙың һүҙ-лек запасын арттыры	С. Юлаевтың тормош юлы һәм ижады тураһында хәбәрҙар булыу
8	М.Ғәли “ Ҡайт Салауат”	Әҫәрҙең идея тематик йөкмәткеһе.	С. Юлаевҡа характеристика биреү
9	Т/Ү Инша “ Илемдең бөйөк улы”	Рәссам А. Кузнецовтың ижады менән танышыу; «Салауаттан һорау алыу» картинаһының йөкмәткеһен үҙләштереү; картина буйынса инша яҙыу	Образдар системаһына характеристика
10	Хаталар өҫтөндә эш	Яҙма эштәргә анализ яһау, ҡағиҙәләрҙе иҫкә төшөрөү; Салауат Юлаев һәйкәле тураһында һөйләшеү	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асылыуына һәм һөйләмдәр¬ҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү
11	Бороғонан аманат	Боронғо әҙәбиәт тураһында мәғлүмәт	Хата өҫтөндә эш эшләү; Салауат Юлаев һәйкәле тураһында һөйләй белеү
12	Ә.Лотфуллин “Алтын көҙ ”картинаһы	Картинаны һүрәтләү ,картина аша кеше тормошоноң ҡайһы миҙгеле тәбиғәттең көҙ миҙгелен хәтерләтеүен асыҡлау.	Боронғо әҙәбиәт тураһында мәғлүмәт
13	“Урал батыр” әкиәте	Әкиәт тураһында төшөнсә, тасуири уҡыу.	Картина буйынса план төҙөү

14	“Урал батыр” әкиәте	“Урал батыр” әкиәтен йөмғаҡлау,	Әкиәттең йөкмәткеһен үҙләштереү.
15	“Аҡъял” батыр	Тасуири уҡыу,образдар менән танышыу.	Әкиәттең нигеҙендә ниндәй тема ятыуын асыҡлау,образдарға характеристика
16	“Аҡъял” батыр	әкиәтте йөмғаҡлау,	Әкиәттең йөкмәткеһен үҙләштереү.
17	Легенда тураһында	Оҡшаған легенданы уҡып йөкмәткеһен үҙләштереү.	Әкиәттең нигеҙендә ниндәй тема ятыуын асыҡлау,образдарға характеристика
18	Бәйеттәр тураһында	Бәйет тураһында төшөнсә	Оҡшаған легенданы уҡып йөкмәткеһен һөйләргә
19	Алтмыш ике партизан тураһында бәйет	Бәйеттең йөкмәткеһен үҙләштереү. Тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу.	Бәйттәрҙең ни өсөн ижад ителеүе тураһында хәбәрҙар булыу.
20	Мәскәүҙән киттек берлинға еттек	Бәйөттәр темыһы менән танышыуҙы дауам итеү.	Бәйеттең йөкмәткеһен һөйләй белеү,тематикаһын асыҡлай белеү.
21	Исемһеҙ таҡмаҡтар.	, таҡмаҡ (белешмә), уҡыусыларҙың логик фекерләү һәләтен үҫтереү	Бәйеттең йөкмәткеһен һөйләй белеү,тематикаһын асыҡлай белеү.
22	Көләмәстәр тураһында	Көләмәстәр тураһында төшөнсә.	Таҡмаҡ ижад итеү.
23	Беҙҙең боронғо әҙәбиәтебеҙ	Боронғо әҙәбиәт тураһында мәғлүмәт,боронғо әҙәбиәт үҙ эсенә индергән яҙыусылар менән таныштырыу.	Үҙең менән ҡыҙыҡлы ваҡиғаны көләмәс итеп әҙерләп һөйләргә.
24	Ҡол әли “Йософтоң матурлығы”	Әҫәрҙе тасуири уҡыу, образдар менән танышыу.	Боронғо әҙәбиәт тураһында мәғлүмәт,боронғо әҙәбиәт үҙ эсенә индергән яҙыусылар менән таныштырыу.
25	Ҡара табын ырыуы шәжәрәһе	Шәжәрә тураһында мәғлүмәт биреү, юрматы ырыуы шәжәрәһе менән таныштырыу,ниндәй маҡсат менән төҙөлөүен асыҡлау.	Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү, образдарға характеристика.
26	Шәжәрә төҙөү	Ижади эш аша бронғо әҙәбиәттең тарихын һөйләү.	Шәжәрәләр тураһында сығанаҡтар белергә
27	Ш.Бабич”Башҡортостан”	Ш.Бабич”Башҡортостан”шиғырын тасуири уҡырға, йөкмәткеһен үҙләштереү.	Үҙеңдең шәжәрәңде төҙөү.
28	Ф.Туғыҙбаева”Эй яҙмышым минең”	Ф.Туғыҙбаеваның ижады менән танышыу”Эй яҙмышым минең”Шиғырҙың идея тематик йөкм.	Шиғырҙарҙың идея тематик йөкмәткеһен асыҡлай белеү.
29	Я.хамматов белешщмә	Я.хамматов белешщмә (призентация)	Шиғырҙарҙың идея тематик йөкмәткеһен асыҡлай белеү.
30	“Ғайзулла”	“Ғайзулла”Өҙөктө уҡырға, образдар менән	Биографияһын белергә.

		танышыу.	
31	“Ғайзулла”	Образдар системаһына характеристика	Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү, образдарға характеристика.
32	Хикәйәләү тураһында	Хикәйәләү тәртибе тураһында дөйөм төшөнсә.	Образдар системаһына характеристика
33	М.Мортазин белешмә	. М.Мортазин ижады менән таныштырыу.	Хикәйәләү тәртибе тураһында дөйөм төшөнсә.
34	Р.Солтангәрәйев	(призентация)...	Биографияһын белергә.
35	”Осто бөркөт”		Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү, образдарға характеристика.
36	Р.Солтангәрәйев	Р.Солтангәрәйев”Осто бөркөт” Өҙөктө уҡырға, образдар менән танышыу.	Әҫәрҙең төп идеяһы
37	”Осто бөркөт”	Р.Солтангәрәйев”Осто бөркөт”әҫәре менән танышыуҙы дауам итеү. Тасуири уҡыу.	Әҫәрҙең төп идеяһы,образдар системаһына характеристика,ваҡиғалар сағылышы.
38	Т. Йосопов “Күңел тула”	Р.Солтангәрәйев	Хата өҫтөндә эш эшләү; Салауат Юлаев һәйкәле тураһында һөйләй белеү
39	Р.Ғарипов “Ялан сәскәләре”	”Осто бөркөт”әҫәрен йомғаҡлау,әҫәгә тулы анализ эшләү.	Шиғырҙарҙың идея тематик йөкмәткеһен асыҡлай белеү.
40	Шиғри телмәр тураһында	Яҙма эштәргә анализ яһау, ҡағиҙәләрҙе иҫкә төшөрөү; Салауат Юлаев һәйкәле тураһында һөйләшеү	Шиғырҙарҙың идея тематик йөкмәткеһен асыҡлай белеү.
41	Кластан тыш уҡыу.С.Агиш “Ҡунаҡ һәм намыҫ”	Ш.Бабич”Башҡортостан”шиғырын тасуири уҡырға, йөкмәткеһен үҙләштереү.	Шиғырҙың килеп сығышы тураһында дөйөм төшөнсә.
42	Ялыҡ Бурнаҡ улы (“Һуңғы һартай” әҫәренән өҙөк)	Ш.Бабич”Башҡортостан”шиғырын тасуири уҡырға, йөкмәткеһен үҙләштереү.	Йөкмәткеһен һӘҫәрҙең төп идеяһы,образдар системаһына характеристика,ваҡиғалар сағылышы.
43	З.Биишева,Н.Нәжми “Башҡортостан”	Шиғырҙың килеп сығышы тураһында дөйөм төшөнсә.	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асы-лыуына һәм һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү
44	Ҡурай. Башҡорт халыҡ йыры.	Тарихи әҫәрҙе уҡыу,анализлау	Һүҙлек өҫтөндә эшләү
45	Нур Ғәлимов “ Яуҙан ҡайтҡан Ҡурай”	Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү	Башҡортостан картаһы менән эшләү

46	Нур Ғәлимов “ Яуҙан ҡайтҡан Ҡурай”	Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү	Башҡортостан ере байлыҡтары
47	Нур Ғәлимов “ Яуҙан ҡайтҡан Ҡурай”	Йырҙың йөкмәткеһен үҙләштереү.	Йыр тыңлау
48	Нур Ғәлимов “Яуҙан ҡайтҡан ҡурай”	Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.	Ҡурай тураһында тарихи материалдар
49	Ҡәҙим Аралбай “Йомабай ҡурайы”	Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү	Хикәйәне уҡыу һәм һөйләү өсөн план төҙөү
50	Абдулхаҡ Игебаев “Әсәйемә”	Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү	Әсәйҙәр тураһында йырҙар башҡарыу
51	Йыһат Солтанов “Кәнәфер сәскәһе”	Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.	Әсәйҙәргә ҡотлау открыткаһы әҙерләү
52	Йыһат Солтанов “Кәнәфер сәскәһе”	Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.	Һөйләү өсөн план төҙөү
53	Йыһат Солтанов “Кәнәфер сәскәһе”	Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.	Һорауҙарға яуаптар биреү
54	БТҮ.Әҙәби-музыкаль кисә	Уҡылған әҫәрҙәр буйынса сығыш яһау	Йырҙар, шиғырҙар башҡарыу
55	Шайморатов генрал	Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү	Йыр башҡарыу
56	Ә.Бикчәнтәйев “ Бөркөт һауала үлә” Унын исеме үлемһеҙ	Иншаға әҙерләнергә	Һорауҙарға яуаптар биреү
57	Тимерғәле Килмөхәмәтов “Турайғыр”	Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.	Ат яуғирҙың яҡын дуҫы. Ошо темаға әңгәмә
58	Тимерғәле Килмөхәмәтов “Турайғыр	Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.	Һөйләү өсөн план төҙөү
59	Тимерғәле Килмөхәмәтов “Турайғыр	Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.	Һорауҙарға яуаптар биреү
60	Гөлфиә Юнысова”Талы бөгөлөп тора”	Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү	Тәбиғәткә һөйөү тәрбиәләү
61	Фәрзәнә Гөбәйҙуллина “Умырзая”	Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.	Умырзая сәскәһе тураһында уҡыу

62	Абдулхаҡ Игебаев “Сыйырсығым”	Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү	Яҙ хәбәрсеһе сыйырсыҡ
63	Р.Назаров “Офоҡтағы ҡояш”	Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү	Тасуири уҡырға, һорауҙарға яуап бирергә
64	Сәлмән Якупов “Ҡарабаш турғай”	Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.	Тасуири уҡырға, һорауҙарға яуап бирергә
65	Ғабдулла Тукай “Шүрәле”	Халыҡ ижады һәм әҙәбиәт	Һүрәт төшөрөү
66	Виталий Бианки “Ҡоторған тейен”	Хикәйәне уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү.	Туғандаш халыҡтар ижады менән танышыу
67	Ибраһим Йосопов “Ҡара бүрек хаҡында һүҙ”	Шиғырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү	План буйынса һөйләү
68	Йомғаҡлау дәресе	Бөтә үтелгәнде йомғаҡлау	Тест

7-секл.

1	Ҡабатлау	6- сы кл.үтелгән теманы ҡабатлау	
2	М.Ямалетдинов. «Көрәш, кеше!»	М.Ямалетдиндың ижады менән таныштырыу,” Көрәш” темаһына әңгәмә.	“ Көрәш” һүҙенең мәғәнәһен аңлау һәмтелмәрҙә дөрөҫ ҡуллана белеү.
3	Ғ.Дәүләди. «Ҡоролтайға барам»	Авторҙың шығыры аша илебеҙҙең киләсәге ышаныслы ҡулдарҙа булыуы.	Шиғырҙың идея тематик йөкмәткеһе.
4	И.Бураҡаев. «Башҡорт көсө»	И.Бураҡаевтың ижады менән таныштырыу. Рухи көс тигән мәғәнә нимәне аңлата шул турала әңгәмә.	Хикәйәтте үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу.
5	«Башҡорт көсө»	И.Бураҡаевтың ижады менән танышыуҙы даум итеү, уҡысыларҙың тасуири уҡыу өҫтөндә эшләү.	Йөкмәткеһен белергә, ваҡиға осорон билдәләргә.
6	Ғ.Хөсәйенов. «Ете ырыу»	Ғ.Хөсәйеновтың ижады менән таныштырыу. Ырыу һүҙенең төшөнсәһен һәм ни өсөн ете быуынын белеү һәр мосолман кешеһененең төп бурысы аңлатыу,	Хикәйәтте үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу.
7	«Ете ырыу»	Ғ.Хөсәйеновтың «Ете ырыу» хикәйәһе менән танышыуҙы даум итеү, уҡысыларҙың тасуири уҡыу өҫтөндә эшләү.	Әҫәр буйынса план төҙөргә һәм шул план буйынса йөкмәткеһен һөйләргә өйрәнеү
8	«Алдар батыр ҡиссаһы»	Ғ.Хөсәйеновтың ижады менән танышыуҙы даум итеү, «Алдар батыр ҡиссаһы» әҫәре менән танышыу.	Әҫәрҙе үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу.

9	«Алдар батыр ҡиссаһы»	Ғ.Хөсәйеновтың «Алдар батыр ҡиссаһы» әҫәре менән танышыуҙы даум итеү, уҡысыларҙың тасуири уҡыу өҫтөндә эшләү.	Әҫәрҙең яҙылыу осорон һүрәтләү, төп образдарҙы билдәләү.
10	«Алдар батыр ҡиссаһы»	Ғ.Хөсәйеновтың «Алдар батыр ҡиссаһы» әҫәрен йомғаҡлау,әҫәгә тулы анализ эшләү.	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.
11	Б.Рафиҡов. «Эйәрләнгән ат»	Б.Рафиҡовтың. ижады менән таныштырыу. Ҡош ҡанаты ҡаурый була –Ир ҡанаты ат була мәҡәле буйынса дәрес әңгәмә.Салауат һәм Юлай тураһында мәғлүмәт(призентация).	Әҫәрҙе үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу.
12	«Эйәрләнгән ат», «Салауат һәм Юлай»	Б.Рафиҡов. «Эйәрләнгән ат»әҫәре менән танышыуҙы даум итеү, уҡысыларҙың тасуири уҡыу өҫтөндә эшләү.	Әҫәрҙең яҙылыу осорон һүрәтләү, төп образдарҙы билдәләү.
13	«Эйәрләнгән ат», «Салауат улдары яҙмышы»	Б.Рафиҡов. «Эйәрләнгән ат» әҫәрен йомғаҡлау,әҫәгә тулы анализ эшләү.	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.
14	Я.Хамматов. «Төньяҡ амурҙары»	Я.Хамматов. ижады менән таныштырыу. (призентация).	Әҫәрҙе үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу.
15	«Төньяҡ амурҙары»	Я.Хамматов. «Төньяҡ амурҙары»әҫәре менән танышыу.	
16	«Төньяҡ амурҙары»	Я.Хамматов. «Төньяҡ амурҙары»әҫәре менән танышыуҙы дауам итеү. Тасуири уҡыу.	Әҫәрҙең яҙылыу осорон һүрәтләү, төп образдарҙы билдәләү.
17	«Төньяҡ амурҙары»	«Төньяҡ амурҙары» әҫәрен йомғаҡлау,әҫәгә тулы анализ эшләү.	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.
18	Башҡорт халыҡ ижады	Халыҡ ижады тураһында төшөнсә; укыусыларҙа халыҡ ижадына ҡыҙыҡ-һыныу тәрбиәләү; укыусы¬ларҙың һөйләү телмәрен үҫтереү	Темаға ҡағылышлы лекси¬каны үҙләштереү; берәй ха¬лыҡ ижады әҫәренең (әкиәт, легенда) йөкмәткеһен һөйләү
19	Халыҡ йырҙары. Тарихи йырҙар	Халыҡ йырының йөкмәтке¬һен үҙләштереү; маҡсат хәле; уҡыусыларҙың һөйләү телмәрен үҫтереү	Халыҡ йырҙары, уларҙың тарихы тураһында хәбәрҙар булыу; маҡсат хәлдәрен текста табып билдәләү, уларҙы һөйләмдә дөрөҫ ҡулланыу
20	«Буранбай», «Бейеш», «Азамат»	Халыҡ йырҙарының мәғәнәһен асыҡлау.	Йыр менән танышыу, яңы һүҙҙәрҙе, яңғыҙлыҡ исемдәрҙе ҡулланып һөйләмдәр төҙөү.

21	Түрәләр тураһында йырҙар	Түрәләрҙең ябай халыҡты иҙеп йәшәүҙәре тураһында әсенеп йырлаған йырҙар.	Йыр менән танышыу, яңы һүҙҙәрҙе, яңғыҙлыҡ исемдәрҙе ҡулланып һөйләмдәр төҙөү
22	Ҡатын-ҡыҙҙар яҙмышы, тәбиғәт тураһында йырҙар	Ҡатын-ҡыҙҙарҙың ауыр яҙмыштары тураһындағы йырҙар менән таныштырыу.	Йыр менән танышыу, яңы һүҙҙәрҙе, яңғыҙлыҡ исемдәрҙе ҡулланып һөйләмдәр төҙөү.
23	Яу йырҙары. Салауат тураһында йырҙар	Йырҙарҙың йөкмәткеһе менән танышыу.	Йырҙың ике строфаһын ятлау.
24	Риүәйәт һәм легенда тураһында төшөнсә	Риүәйәт һәм легенда тураһында төшөнсә биреү.	Темаға ҡағылышлы лекси¬каны үҙләштереү; берәй ха¬лыҡ ижады әҫәренең (әкиәт, легенда) йөкмәткеһен һөйләү
25	Сеңләүҙәр	Ҡатын ҡыҙҙы кейәүгә оҙатҡанда хушлашыу йолаһы сеңләү тураһында төшөнсә.	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.
26	«Ерәнсә сәсән» әкиәте	Әкиәтте тасуири укыу йөкмәтеһен үҙләштереү.	Әҫәрҙең яҙылыу осорон һүрәтләү, төп образдарҙы билдәләү.
27	Т.Ү. «Мин Ерәнсә булһам…»	Уҡыусыларҙың белемен баһалау,үтелгәндәрҙе системалаштырыу	Әҫәрҙе үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу.
28	С.Юлаев. «Тыуған илем», «Уралым»	С. Юлаев тураһында яңы мәғлүмәттәр С. Юлаев тураһында һөй¬ләй белеү; ҙамында уны характерлай алыу	С. Юлаев тураһында һөйләргә өйрәнеү, шиғырын ятлау.
29	«Егеткә», «Зөләйха»	С. Юлаев тураһында һөйләргә өйрәнеү, шиғырын ятлау	С. Юлаев тураһында һөйләргә өйрәнеү, шиғырын ятлау
30	«Йәнтүрә» хикәйәһе	С. Юлаев тураһында һөйләргә өйрәнеү, шиғырын ятлау	С. Юлаев тураһында һөйләргә өйрәнеү, шиғырын
31	М.Аҡмулла. «Башҡорттарым, укыу кәрәк!»	Аҡмулланың тормош юлы һәм ижады; шиғырҙың йөкмәткеһен үҙләштереү; М.Аҡмулла. «Башҡорттарым, укыу кәрәк!»шиғыры менән танышыу.	М. Аҡмулланың тормош юлы һәм ижады тураһында хәбәрҙар булыу;
32	Дидактик әҫәрҙәре	Үтелгән темаларҙы ҡабҡтлау.	Үтелгән темаларҙы ҡабҡтлау.
33	Аҡмулланың тәбиғәт тураһында шиғырҙары	«Көҙ» темаһы буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау	«Көҙ» темаһы буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау

34	Аҡмулла ижадында социаль мотивтар	Мәғрифәтсенең социальтигеҙһеҙлектә ябай халыҡтың наҙанлығы бер проблема булып тороуын күрһәтеп китеүен асыҡлау	Мәғрифәтсенең социальтигеҙһеҙлектә ябай халыҡтың наҙанлығы бер проблема булып тороуын күрһәтеп китеүен асыҡлау
35	Т.Ү. Аҡмулла – яҡтылыҡ йырсыһы	Мәғрифәтсенең ижадында яҡтылыҡҡа ынтылыу мәғәнәһен асыҡлау.	М. Аҡмулланың тормош юлы һәм ижады тураһында хәбәрҙар булыу;
36	М.Ғафури. «Үҙем һәм халҡым»	М.Ғафури. «Үҙем һәм халҡым» ижады менән таныштырыу. (призентация).	Авторҙың биографияһын белеү.
37	«Кем өсөн?», «Гөлдәр баҡсаһында»	«Кем өсөн?», «Гөлдәр баҡсаһында» шиғырҙарын тасуири уҡыу	Шиғырҙарҙың нигеҙендә ниндәй тема сағылыш таба шуны асыҡлау
38	Т.Ү. Инша. «Хеҙмәт – йәшәү нигеҙе»	Уҡыусыларҙың белемен баһалау,үтелгәндәрҙе системалаштырыу	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асы- лыуына һәм һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү
39	Шиғыр төҙөлөшө. Рифма	Шиғырҙың яҙылыу тәртибен (методикаһын) аңлатыу	Оҡшаған темаға шиғыр ижад итеү
40	Т.Ү. Практик дәрес. «Тәүге шиғырым»	Оҡшаған темаға шиғыр ижад итеү	һәм һөйләмдәр¬ҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү
41	Д.Юлтый. Ҡабатлау	Д.Юлтый. Ҡабатлау тормош юлы һәм ижады; шиғы йөкмәткеһен үҙләштереү;	Әҫәрҙең яҙылыу осорон һүрәтләү, төп образдарҙы билдәләү.
42	«Тимеркәй фәлсәфәһе»	«Тимеркәй фәлсәфәһе»әҫәре менән танышыуҙы дауам итеү. Тасуири уҡыу.	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.
43	Хикәйәлә образдар системаһы	ораздар ситемаһына характеристика биреү	
44	Ш.Бабичтың ижади ҡаһарманлығы	Аҡмулланың тормош юлы һәм ижады; шиғы йөкмәткеһен үҙләштереү;	Шиғырҙың идея тематик йөкмәткеһе
45	«Салауат батыр», «Йәшәһен эшселәр»	Башҡорт халҡының милли геройы Салауат Юлаевтың тормош юлын һәм ижадын өйрәнеүҙе дауам итеү, ри-үәйәт тураһында төшөнсә биреү;	«Тыуған илем» шиғырының йөкмәткеһен үҙләштереү С. Юлаевтың тормош юлы һәм ижады тураһында хәбәрҙар булыу
46	Т.Ү. «Ҡурайҡайға».	Ҡурай тураһында мәғлүмәт(призентация)	Ҡурай тураһында хикәйәт төҙөргә.

	Ҡурай – халыҡ телен юрай		
47	Һ.Дәүләтшина. Тормошо. Яҙмышы	Һ.Дәүләтшина. Тормошо. Яҙмышы һәм ижады; шиғы йөкмәткеһен үҙләштереү;	Авторҙың биографияһын белергә.
48	«Айбикә» повесы. Тема, идеяһы	«Айбикә» повесы. Тема, идеяһы әҫәре менән танышыуҙы дауам итеү. Тасуири уҡыу.	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.
9	«Айбикә» повесында ҡатын-ҡыҙ образы	Әҫәрҙә ҡатын ҡыҙ образы, ауыр тормошо тураһында һөйләү.	.образдар ситемаһына характеристика биреү.
50	Портреттар. Төшөнсә Т.Ү. «Дуҫымдың портреты»	Дуҫыңды хөрмәт итәһеңме? Әңгәмә.	Дуҫыңа хат яҙыу
51	Рәссам Ҡасим Дәүләткилдиев	Рәссам Ҡасим Дәүләткилдиевтормош юлы һәм ижады; шиғы йөкмәткеһен үҙләштереү; «	Рәссамдың ижадына күҙәтеү.
52	Т.Ү. Һүрәт буйынса инша. «Зәңгәр күлдәкле ҡыҙ»	Рәссам Ҡасим Дәүләткилдиев ижады менән танышыу; «Зәңгәр күлдәкле ҡыҙ» картинаһының йөкмәткеһен үҙләштереү; картина буйынса инша яҙыу	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асылыуына һәм һөйләмдәр¬ҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү
53	Кластан тыш уҡыу. Юмор. Сатира	Юмор. Сатира тураһында дөйөм төшөнсә.	Сатирик хикәйә төҙөргә.
54	Р.Ниғмәти. «Йәмле Ағиҙел буйҙары»	Р.Ниғмәти тормош юлы һәм ижады; шиғы йөкмәткеһен үҙләштереү; «Йәмле Ағиҙел буйҙары»	Шиғырҙарҙың нигеҙендә ниндәй тема сағылыш таба шуны асыҡлау
55	Т.Ү. Тасуири уҡыу конкурсы. «Ағиҙел тураһында башҡорт шағирҙары»	Р.Ниғмәти. «Йәмле Ағиҙел буйҙары»әҫәре менән танышыуҙы дауам итеү. Тасуири уҡыу.	Шиҡырҙа экология темаһы.
56	Рәссам Әхмәт Лотфуллин Т.Ү. Сығыш яһауға әҙерлеккә өйрәнеү	Я.Хамматов. «Төньяҡ амурҙары»әҫәре менән танышыуҙы дауам итеү. Тасуири уҡыу.	Әҫәрҙең яҙылыу осорон һүрәтләү, төп образдарҙы билдәләү.
57	Мостай Кәрим. «Айгөл иле». Тема. Идея	Аҡмулланың тормош юлы һәм ижады; шиғы йөкмәткеһен үҙләштереү; «Көҙ» темаһы буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.

58	Халыҡ образы	«Айгөл иле». әҫәре менән танышыуҙы дауам итеү. Тасуири уҡыу.әҫәрәҙә халыҡтың образына хәрәктеристика.	Халыҡ Айголгә ниндәй тәрбиә биргән һәм ни өсөн “ Айгол иле ” тип атала асыҡлай белеү.
59	Драманың сюжет һыҙығы	Тыуған ил темаһы сюжеттың топ һыҙығы булып тороуын күрһәтеү	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.
60	Тестар эшләү	Үтелгән темалар буйынса белемде камиллаштырыу.	
61	Р.Өмөтбаев. Ижады	Р.Өмөтбаев. Ижады һәм тормош юлы менән танышыу;	Әҫәрҙе үҙләштереү, тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу.
62	«Атлы башҡорт». Йөкмәткене үҙләштереү	«Атлы башҡорт». әҫәре менән танышыуҙы дауам итеү. Тасуири уҡыу.	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.
63	«Атлы башҡорт»	«Атлы башҡорт». Әҫәрен йоғаҡлау дәресе	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.
64	Кластан тыш уҡыу. «112-се Башҡорт атлы дивизияһы»	Тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу	тексты уҡыу, тәржемә итеү, өлөштәргә бүлеү, һорауҙарға яуап биреү.
65	Ҡурайсы Ишмулла Дилмөхәмәтов	Ҡурайсы Ишмулла Дилмөхәмәтов ижады.	Башҡорт халҡының милли ҡоралы - ҡурай тураһында иркен һөйләй белеү, һүҙҙә ҡалын йә нәҙек һуҙынҡылар (йә икеһе лә) булған осраҡта ялғауҙарҙы дөрөҫ ҡуша белеү
66	Ҡабатлау	Үтелгәндәрҙе ҡабҡтлау	
68	Ҡабатлау	Үтелгәндәрҙе ҡабҡтлау	

8-се кл.

№	Дәрес темаһы	Йөкмәткеһе	Уҡыусы эшмәкәрлеге
1.	Р.Бикбаев “Бөтә донъя башҡорттары,	Ҡоролтай тураһында әңгәмә	Шиғырҙарҙа халыҡ характерына хас ыңғай сифаттарҙы сағылды рыу, халыҡты йәмғиәтте

	берләшегеҙ”		яңыртыуға, демократик нигеҙҙә үҙгәртеп ҡороуға был көрәштә берҙәмлеккә саҡырыу идеяһы
2.	ӘМоратов”Башҡортлоҡ”	Халҡыбыҙҙың милли үҙенсәлеге тураһында әңгәмә.	
3.	Ҡобайырҙар.Жанр үҙенсәлеге. “Ай, Уралым, Уралым” ҡобайыры	Ҡобайыр жанры. Уның сәсәндәр тарафынан ижад ителеүе.Үҙенсәлектәрен һанау. Миҫалдар менән иҫбатлау.	«Аҡмырҙа сәсән менән Ҡобағош сәсәндең әйтеше»ндә башҡорт феодаль йәмғиәтендәге синыфтар бүленеше һәм синфи көрәштең сағылышы. Әҙәбиәт теорияһы. Ҡобайыр тураһында төшөнсә. Жанр үҙенсәлеге шиғыр төҙөлөшө.
4.	“Салауат батыр”, “Бейек тауҙың үлгәне” ҡобайыры	Ҡобайырҙы тасуири уҡырға, һорауҙарға яуап бирергә Ҡобайырҙарҙа нигеҙҙә, XVI—XVIIIбыуаттарҙағы ваҡиғаларҙың сағылышы.Ҡобайырҙың поэтик үҙенсәлектәре.	
5.	“Ил тигәндең кеме юҡ”, “Бер тигәс тә ни яман” ҡобайыры	Ҡобайырҙар буйынса һорауҙарға яуаптар бирергә	
6.	Әйтеш. “Аҡмырҙа сәсән менән Кобағыш сәсәндең әйтеше”	Әйтеш жанрына характеристика. Әйтеш тураһында.	
7.	Шафиҡ Әминев Тамъяни “Урал”, “Башҡорт балаларының тарихы”	Сәсәндең тормошо, ижады тураһында һөйләргә, тасуири уҡырға	Сәсәндең биографияһы.«Урал», «Башҡорт бабаларының тарихы» шиғырҙарында үҙе йәшәгән ер-һыуҙы, Тыуған илен һаҡлаған ир-егеттәрҙе данлау, Урал буйының матур тәбиғәтен тасуирлау.
8.	Мөхәммәт пәйғәмбәр. “Ҡәрьән” китабы.Хәҙистәр тураһында	Мәсеткә барыу, изгелек ҡылыу. Мөсөлман динендә ҡабул ителгән йолалар тураһында	Хәҙистәр. Ҡорьән китабы тураһында.
9.	БТҮ. Инша “Халҡым ижады ынйылары”	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү
10	Р.Бикбаев “Хәҙистәр”	Хәҙистәр тураһында, мәғәнәләрен аңлау	Хәҙистәр тураһында, мәғәнәләрен аңлау
11	М. Ямалетдинов “Көрьән сүрәләре”	Сүрәләрҙе укыу, анализлау	М. Ямалетдинов ижады. “Көрьән сүрәләре”нең тәрбиәүи әһәмиәте

12	Ғ.Ибраһимов “Кинйә” романы. Әҫәрҙә сағылдырылған осор	Яҙыусының биографияһы буйынса конспект, әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү	Романда сағылдырылған осор, социаль-тарихи шарттар, халыҡ тормошо һәм көрәшенең сағылышы.
13	“Кинйә”. Кинйәнең мәҙрәсәлә уҡыған йылдары	Йөкмәткеһен һөйләү, тасуири уҡыу	
14	“Кинйә” – Кириллов экспедицияһы башҡорт ерендә	Әҫәрҙән өҙөктәрҙе уҡырға, 55-се биттәге һорауҙарға яуап	
15	Ғ.Ибраһимов “Кинйә” – Пугачев ғәскәренә ҡушылып	“Кинйә” романы тураһында һөйләргә	
16	КТУ. “Тарих яҙған халҡым ҡанлы эҙменән”	Кластан тыш уҡыу нигеҙендә әҙәби әҫәрҙәр уҡырға ҡыҙыҡһындырыу.	Һөйләү телмәрен үҫтереү
17.	Б.Бикбай. Ижады. Тормошо. “Ер” поэмаһы. Лирик герой. Поэманың художство үҙенсәлектәре	Инеш дәрес Яҙыусының биографияһы буйынса конспект, “Ер” поэмаһын яттан һөйләү. Поэма жанры тураһында мәғлүмәт Поэманың художество үҙенсәлектәре. Халыҡ һәм тыуған ер образдарының кәүҙәләнеше. Лирик герой образы. Художестволы әҫәрҙең композицияһы тураһында	Яҙыусының ҡыҫҡаса биографияһы. «Ер» поэмаһында халыҡтың үҙ азатлығы өсөн быуаттар буйы алып барған көрәшен һәм азатлыҡ яулауын һүрәтләү төшөнсә. «Ҡаһым түрә» драмаһында башҡорт халҡының 1812 йылғы Ватан һуғышында ҡатнашыуын кәүҙәләндереү. Реакцион офицерҙар образдары. Әҫәрҙәге төп конфликт.
18.	Б.Бикбай – драматург. “Ҡаһым түрә” драмаһы.	Яңы материалды өйрәнеү Драманы уҡыу, анализлау	
19.	“Ҡаһым түрә” драмаһы. Драма тураһында ҡабатлау.	Яңы материалды өйрәнеү Драманы уҡыу, анализлау. Драманың идея йөкмәткеһе. Драманың композиция үҙенсәлектәре Драма тураһындағы төшөнсәне ҡабатлау, тәрәнәйтеү.	Предмет-ара бәйләнештәр. 1812 йылғы Ватан һуғышы. Унда башҡорт ғәскәрҙәренең батырлыҡтары хаҡында тарихи мәғлүмәттәр биреү. Сәнғәт. «Башҡорттар Гамбургта», «Башҡорттар Дрезденда» гравюраларының репродукциялары. Хәтирә жанры тураһында.
20.	“Ҡаһым түрә” драмаһында төп	Яңы материалды өйрәнеү Драманы уҡыу, анализлау. Төп образдарға характеристика.	

	образдар. Художстволы әҫәрҙең композицияһы	Рус халҡы менән башҡорт халкы араһындағы дуҫлыҡты сағылдырыу. Халыҡ образы. Әҫәрҙең композицияһы	
21.	БТҮ. “Ҡаһым түрә” әҫәре буйынса инша “Ҡаһым түрә фарман биргән саҡта – уң ҡулында…”	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү Иншаны яҙыу өсөн әҙерлек. План яҙыу. Пландың һәр пунктына нимәләр яҙыу тураһында әңгәмәләшеү	Һөйләү һәм яҙыу телмәрен үҫтереү
22.	КТУ. Артист Арыҫлан Мөбәрәков ижады	Һөйләү телмәрен үҫтереү А.Мөбәрәков тураһында яҙылған мәҡәләләр	Артист Арыҫлан Мөбәрәков
23.	Ғ.Сәләм. Тормошо. Ижады. “Шоңҡар” поэмаһы 1-4-се 1бүлектәр	Инеш дәрес Шағирҙың биографияһы, ижады буйынса конспект	Ғ.Сәләмдең биографияһы. «Шоңҡар» поэмаһының темаһы, идея йөкмәткеһе. Әҫәрҙә кешенең яңынан тыуыу темаһы.
24.	Ғ.Сәләм “Шоңҡар” поэмаһы 5-7-се бүлектәр	Яңы материалды өйрәнеү Поэтик синтаксис (риторик һорау, риторик өндәү) тураһында төшөнсә.	
25.	Ғ.Сәләм. Тормошо. Ижады. “Шоңҡар” поэмаһы 8-9-сы бүлектәр.Поэтик синтаксис тураһында	Яңы материалды өйрәнеү Поэмала төп образдар, (Әхмәт, Гөлнур, шағир, архитектор, капитан, Миңьян образдары). һорауҙарға яуаптар бирергә. Композиция үҙенсәлектәре, теленең образлылығы, байлығы.	
26.	БТҮ. Инша “Шоңҡарҙарҙың күңеле бойоҡмай”	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү Инша яҙыу	Һөйләү һәм яҙыу телмәрен үҫтереү
27.	З.Биишева. Яҙыусының биографияһы.”Һөнәрсе һәм Өйрәнсек” хикәйәте	Инеш дәрес Яҙыусының тормошо. Ижады буйынса конспеккт	Яҙыусының биографияһы.«Һөнәрсе менән өйрәнсек» әҫәренең идея-тематик йөкмәткеһе. һөнәрсе менән өйрәнсек образдары, художестволы эшләнеше.
28.	З.Биишева “Ҡырын эш ҡырҡ йылдан һуң да беленә” Хикәйәт	Яңы материалды өйрәнеү Әҫәрҙең йөкмәткеһен һөйләргә, хикәйәт тураһында уҡырға	

	тураһында төшөнсә		
29.	КТУ. З.Биишева “Мөхәббәт һәм нәфрәт”	КТУ КТУ	Хикәйәт тураһындағы төшөнсәне нығытыу, тәрәнәйтеү.
30.	М.Кәрим “Алыҫ юлға эйәрләйҙәр, “Йәшәйһе бар”	Инеш дәрес Яҙыусының биографияһына байҡау яһау. Тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен үҙләштереү	Шиғырҙарҙа ҙур хеҙмәт башҡарған, оло хеҙмәткә лайыҡ кешеләрҙе һүрәтләү, кеше ғүмере, йәшәү мәғәнәһе хаҡында уйланыуҙар,кешелеклелеккә, шәфҡәтлелеккә саҡырыу.
31.	М.Кәрим “Айһылыуҙың күҙ йәштәре”, “Ҡоролтайға ҡотлау”	Яңы материалды өйрәнеү Шиғырҙы тасуири уҡыу, һорауҙарға яуаптар биреү, йөкмәткеһен үҙләштереү	
32	“Үлмәҫбай” поэмаһы. Лиро-эпик поэмаларҙың үҙенсәлектәре	Яңы материалды өйрәнеү Поэма тураһында. Лиро-эпик поэмаларының үҙенсәлектәре. Тасуири уҡыу	Әҫәрҙә башҡорт яугирҙарының Бөйөк Ватан һуғышы йылдарындағы батырлыҡтарын кәүҙәләндереү. Халыҡ ижады алымдарын оҫта файҙаланыу. Юмор һәм сатираны һуғыш картиналарын һәм башҡорт яугирҙарындағы хәрби традицияларға тоғролоҡ, уларҙы яңы шарттарҙа үҫтереүҙе сағылдырыу өсөн оҫта файҙаланыу.
33.	“Үлмәҫбай” поэмаһында төп образдар һәм сағылдырылған осор	Яңы материалды өйрәнеү Төп образдарға ҡылыҡһырлама биреү. Поэманың идея йөкмәткеһе. . Поэманың оптимистик рухта булыуы, юмористик алымдарҙың әһәмиәте	
34.	БТҮ. Инша “Үлмәҫбай поэмаһында юмор һәм сатира”	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү Инша яҙыу	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү
35.	Н.Мусин “Йыртҡыс тиреһе”	Инеш дәрес Н.Мусиндың тормош юлы, ижады тураһында һөйләү, әҫәрҙе уҡыу	Әҫәрҙә Һолтанбайҙың ауыр яҙмышы. Йәмғиәттә хөкөм һөргән шәхес культы осоро әҙемтәләрен, заманыбыҙҙың законһыҙлыҡ, шәфҡәтһеҙлек күренештәрен, фажиғәләрен тасуирлау.
36.	Н.Мусин “Йыртҡыс тиреһе” - Һолтанбайҙың атаһы Яуымбай	Яңы материалды өйрәнеү Төп образдарға характеристика.	
37.	Н.Мусин “Йыртҡыс тиреһе” -йыртҡыслыҡ	Яңы материалды өйрәнеү Әҫәрҙең йөкмәткеһен һәм идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү	

38.	Р.Ғарипов. Ижады. “Урал йөрәге” хикәйәте.	Инеш дәрес Р.Ғариповтың тормошо, ижады. Хикәйәтте уҡыу. анализлау	Шағирҙың биографияһы. Заман һулышы менән һуғарылған «һүҙем бар», «Урал йөрәге» шиғырында тыуған Башҡортостан, уның тарихын, бөгөнгөһөн һүрәтләү.«Кеше ғүмере» шиғырҙарында кешенең оло йәнлелеген, кешелеклелеген, рухи матурлығын сағылдырыу, гуманлыҡҡа саҡырыу.
39.	Р.Ғарипов. “Аманат” ҡобайыры	Яңы материалды өйрәнеү Ҡобайырҙы тасуири уҡыу. Йөкмәткеһен анализлау. Урал тауҙарының гүзәллеге, байлығы	
40.	Р.Ғарипов.” Уйҙарым” ҡобайыры	Яңы материалды өйрәнеү Ҡобайырҙың йөкмәткеһен үҙләштереү	
41.	Р.Ғарипов “Кеше ғүмере”	Яңы материалды өйрәнеү Р.Ғариповтың шиғырҙары , улара асылған тематика	
42.	Ғ.Хөсәйенов “Һуңғы тарпан”	Инеш дәрес Ғ.Хөсәйенов тураһында, әҫәрҙе уҡыу	Хикәйәттә ҡырағай аттар - тарпандарҙың ҡырып бөтөрөлөүен күрһәтеү. Кейек - хайуандарға, аттарға рәхимле булырға, уларҙы һаҡларға өндәү. Әҙәбиәт теорияһы. Әйләнмә композицион сара.
43.	Ғ.Хөсәйенов “Һуңғы тарпан” Әйләнмә композицион сара	Яңы материалды өйрәнеү Хикәйәттең йөкмәткеһен үҙләштереү,әйләнмә композицион сара тураһында төшөнсә.	
44.	Р.Бикбаев “Башҡортостан бында башлана”	Инеш дәрес Шағирҙың биографияһы, шиғырҙы уҡыу. Йөкмәткеһен анализлау	Шиғырҙарҙа тыуған ергә мөхәббәт, уның именлеге, тәбиғәтте һаҡлау, халыҡ яҙмышы өсөн борсолоу, кешеләр араһындғы дуҫлыҡ, тормошҡа әүҙем мөнәсәбәт проблемалары.
45.	Р.Бикбаев “Йүкәләрҙән һығылып бал тамғанда”	Яңы материалды өйрәнеү Тасуири уҡыу, һорауҙарға яуаптар	
46.	Р.Бикбаев “Барып етһен ине хаттарым”, “Дауыл”	Яңы материалды өйрәнеү Шиғырҙарҙы тасуии уҡыу	
47.	Р.Бикбаев “Йәншишмәбеҙ ошо тураһында”	Яңы материалды өйрәнеү Р.Бикбаевтың шиғырҙарында яҡтыртылған тематика	
48.	Т.Ғиниәтуллин “Мәтрүшкә еҫе”	Инеш дәрес Т.Ғиниәтуллин ижады тураһында. Әҫәрҙе уҡыу, йөкмәткеһен һөйләү	Әҫәрҙә ябай кешеләрҙең күңел күркәмлеген, эске донъяһының сафлығын күрһәтеү. Хәбибулла образы.«Әсә һәм бала» хикәйәһендә әсә менән бала араһындағы мөнәсәбәттәрҙе сағылдырыу. Әҫәрҙең йөкмәткеһе, образдары.
49.	Т.Ғиниәтуллин “Мәтрүшкә еҫе”	Яңы материалды өйрәнеү Әҫәр буйынса һорауҙарға яуап биреү, һөйләү өсөн план төҙөү	

50.	Т.Ғиниәтуллин “Әсә һәм бала” хикәйәһе	Яңы материалды өйрәнеү Әҫәр буйынса һорауҙарға яуап биреү, һөйләү өсөн план төҙөү	
51.	БТҮ.Инша “Әсәйҙәр йөрәге”	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү Инша яҙыу	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү
52.	Н.Нәжми “Башҡортостан”	Инеш дәрес Шағирҙың биографияһы буйынса конспект, шиғырҙы тасуири уҡырға	Тыуған Ер - әсәгә һөйөү тойғоһон сағылдырыу. Лирик герой образы
53	Н.Нәжми “Аҡ шишмә” шиғыры. Лирик герой образы	Яңы материалды өйрәнеү Тасуири уҡыу, һорауҙарға яуаптар биреү	
54.	Ҡ.Аралбаев “Беҙ – кеше” поэмаһы	Яңы материалды өйрәнеү Поэманы тасуии уҡыу, һорауҙарға яуап биреү	Кешелеккә дан йырлау
55.	Поэмала сағылдырылған төп проблема	Яңы материалды өйрәнеү “Кеше һәм тәбиғәт” темаһына диспут	
56.	БТҮ. Инша “Кеше һәм тәбиғәт”	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү Экология темаһына мәҡәләләр анализлау, уртаҡ фекерҙәр билдәләү. Тыуған еребеҙ менән бәйләү	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү
57.	Ф.Туғыҙбаева “Аҡмулла”,	Инеш дәрес Поэманы уҡыу, йөкмәткеһен үҙләштереү	Белемлелеккә өндәү
58.	“Ҡыңғырау” поэмаһы	Яңы материалды өйрәнеү Тасуири уҡыу, идея-тематик йөкмәткеһе	
59.	Ә.Әминев “Ҡытай-город” әҫәре	Инеш дәрес Әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү	Йөкмәткеһе, образдары, шәфкәтлелеккә саҡырыу
60.	Ә.Әминев “Ҡытай-город” әҫәре	Яңы материалды өйрәнеү Әҫәр йөкмәткеһе буйынса һорауҙарға яуап биреү	
61.	Р.Камал “Таня – Таңһылыу” романы.	Яңы материалды өйрәнеү Әҫәрҙе йөкмәткеһен үҙләштереү	
62.	Р.Камал “Таня – Таңһылыу” романы. Эпилог	Яңы материалды өйрәнеү Әҫәрҙе уҡырға, Таня образына характеристика	

63.	Х.Назар.” Башҡортостан – минең баш йортом”	Яңы материалды өйрәнеү Шиғырҙы тасуири уҡыу, һорауҙарға яуап биреү	Поэмала бөгөнгө көндә бөтәбеҙҙе лә уйландырған, борсоған мәсьәләләр: тәбиғәт бысраныуы, ер-һыу ағыуланыуы, ил, тел яҙмышы хаҡындағы ҡараштарҙың сағылышы.
64.	“Аҡҡа табыныу”	Яңы материалды өйрәнеү Тасуири уҡыу, Шиғырҙарҙа ил, телде башҡорт йырын данлау, изгелеккә, күңел сафлығына саҡырыу.	
66.	БТҮ Ә.Лотфуллин “Оҙатыу” картинаһы буйынса инша	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү Әҙәбиәт теорияһы буйынса алынған төшөнсәләрҙе ҡабатлау һәм системалаштырыу. Тормошто художестволы образдарҙа һүрәтләү яғынан әҙәбиәт. Әҙәби әҫәрҙәрҙең темаһы һәм идеяһы. Эпик, лирик һәм драматик әҫәрҙәр. Эпик әҫәрҙәрҙең төрҙәре (әкиәт, мәҫәл, хикәйә, повесть, роман, поэма һәм баллада).	Ә. Лотфуллиндың «Оҙатыу», «Көтөү» картиналары. Матур әҙәбиәт тураһында төшөнсә. Уның йәмғиәт тормошонда тотҡан әһәмиәте. Ауыҙ-тел ижады һәм матур әҙәбиәт. Әҙәби әҫәрҙәрҙәхикәйәләү, тасуирлау, диалог алымдары
67.	КТУ. Китап – кешенең хәтере.	КТУ дәресе Бөтә үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Башҡорт китабы. Башҡорт әҙәбиәтендә мораль-этик проблемаларҙың хәл ителеше хаҡында әңгәмә.	Китап - кешелек хәтере. Китап тураһында халыҡ. Башҡорт әҙәбиэтенең үҙ-ара бәйләнеш, дуҫлыҡ нигеҙендә үҫеүе.
68.	Тәбиғәткә экскурсия	Экскурсия	Тәбиғәт күренештәрен тасуирлау

9-се кл.

№	темалар	Дәрестең йөкмәткеһе	Уҡыусыларҙың эшмәкәрлеге
1	Сәнғәт. Һүҙ сәнғәте	Инеш әңгәмә дәрес, нимә ул тел һәм сәнғәт?	
2	Әҙәби мираҫ. Халыҡ ижады	Халыҡ ижадын ни өсөн әҙәби мираҫҡа индереү һәм ни өсөн халыҡ ижады дөйөм төшөнсә биреү	Төрлө милләт халҡыных ижадын ҡарау һәм сағыштырыу.
3	Башҡорт халыҡ ижады	Башҡорт халыҡ ижадына төшөнсә	Башҡа халыҡтарҙан нимәһе менән айырыла һәм оҡшаш яҡтары.
4	Башҡорт халыҡ ижадының жанр	Башҡорт халыҡ ижадының жанр төрлөлөгө менән танышыу	Халыҡ ижады тураһында төшөнсә; укыусыларҙа халыҡ ижадына ҡыҙыҡ-һыныу тәрбиәләү;

	төрлөлөгө		уҡыусы¬ларҙың һөйләү телмәрен үҫтереү
5	Башҡорт халыҡ ижадының поэтик формалары	Йола поэзияһы тураһыда төшөнсә,ни өсөн һәм ҡайҙан барлыҡҡа килеүе тураһында һөйләү.	Йола поэзияларының төрҙәрен белеү,аңлата белеү.
6	Башҡорт халыҡ ижадының сәсмә формалары	Башҡорт халыҡ ижадының сәсмә формаларын иҙкә төшөрөү.	Үҙеңә оҡшаған темаға әкиәт йәки легенда яырға.
7	Афористик жанрҙар	Йомаҡ, мәҡәл һәм әйтем, таҡмаҡ (белешмә); һан (ҡа¬батлау); уҡыусыларҙың логик фекерләү һәләтен үҫтереү	Йомаҡ, мәҡәл һәм әйтем, таҡмаҡ (белешмә); һан (ҡа¬батлау); уҡыусыларҙың логик фекерләү һәләтен үҫтереү
8	Эпостар. «Урал батыр»	Эпос менән танышыу, образдар менән осрашыу	Эпос тураһында төшөнсә; «Урал батыр» эпосының тарихы; текстың йөкмәтке¬һен үҙләштереү; уҡыусы-ларҙың телмәрен үҫтереү
9	Үлем һәм үлемһеҙлек темаһы	Эпоста Үлем һәм үлемһеҙлек темаһы нимәлә сағыла шуның тураһында әңгәмә.	Эпоста ҡулылған жанрҙарҙы белергә
10	Урал һәм Шүлгән образдары	Урал һәм Шүлгән образдары аша яҡшылыҡ һәм яманлыҡ темаһы.	Урал һәм Шүлгән образдары аша яҡшылыҡ һәм яманлыҡ темаһы.
11	«Аҡбуҙат» эпосы	Эпос менән танышыу, образдар менән осрашыу	Йола поэзияларының төрҙәрен белеү,аңлата белеү.
12	«Аҡбуҙат» эпосының худож. Үҙенсәлектәре	Эпос менән танышыуҙы дауам итеү, үҙенсәлекле яҡтарын асыҡлау.	Эпос тураһында төшөнсә; текстың йөкмәтке¬һен үҙләштереү; уҡыусы-ларҙың телмәрен үҫтереү
13	«Иҙеүкәй менән Мораҙым»	Эпос менән танышыу, образдар менән осрашыу	Эпоста ҡулылған жанрҙарҙы белергә
14	«Заятүләк менән Һыуһылыу»	Заятүләк менән Һыуһылыуҙың бер-береһенә ҡарата мөхәббәте туруһында әңгәмә.	Заятүләк менән Һыуһылыуҙың бер-береһенә ҡарата мөхәббәте туруһында әңгәмә.
15	Инша. «Минең халҡымдың эпосы»	Уҡыусыларҙың белемен баһалау, үтелгәндәрҙе системалаштырыу	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асы-лыуына һәм һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙө¬лөүенә иғтибар итеү
16	18-се б. аҙағ. башҡорт әҙәбиәте		

17	Шәжәрәләр. Тәүәрихтар	Шәжәрә тураһында мәғлүмәт биреү, юрматы ырыуы шәжәрәһе менән таныштырыу,ниндәй маҡсат менән төҙөлөүен асыҡлау.	тексты уҡыу, тәржемә итеү, шәжәрә төҙөп, һөйләргә өйрәнеү.
18	«Ҡуҙыйкүрпәс менән Маянһылыу»	Ҡобайыр 14-15 б. Алтын Урҙа ханлығы һәм Нуғай урҙаһы тарихын үҙ эсенә алған ваҡиғалар тураһында һөйләү.	«Ҡуҙыйкүрпәс менән Маянһылыу» әҫәренең сюжетын асыҡлау.
19	«Алдар менән Зөһрә». Халыҡ романы	«Алдар менән Зөһрә». Халыҡ романы менән танышыу	«Алдар менән Зөһрә». Халыҡ романы менән танышыу, йөкмәткеһен үҙләштереү.
20	Йырауҙар һәм сәсәндәр	14-16б. Йырауҙар һәм сәсәндәр ижады сәскә ата башлауы менән киң билдәле ҡобайырҙар,эпостарҙа бер көйгә һалып әйтеү.	Йырауҙар һәм сәсәндәр тураһында мәҙлүмәт.
21	Сәсәнлек сәнғәте	Хәҙерге тормош сәсәндәре менән танышыу.	Хәҙерге тормош сәсәндәре менән танышыу ижадына күҙәтеү.
22	16-18 б.б. сәсәндәре	Сәсәндәр ижады менән танышау.	Сәсәндәрҙең ижады аша халыҡ яҙмышы менән танышыу.
23	20-се б. сәсәндәре	Сәсәндәр ижады менән танышауҙы дауам итеү.	Сәсәндәрҙең ижады аша халыҡ яҙмышы менән танышыу.
24	Салауат Юлаев. Ул йәшәгән тарихи осор	Салауат Юлаевтың биографияһы менән таныштырыу,ул йәшәгә осор тәраһында һөйләшеү.	Салауат Юлаевтың биографияһы менән таныштырыу,ул йәшәгә осор тәраһында һөйләшеү.
25	Салауат Юлаев йәшәгән тарихи осор	Халыҡтың ауыр яҙмышы өсөн әсенеп үҙен ҡорбан итеүе тураһында мәғлүмәттәр биреү	Халыҡтың ауыр яҙмышы өсөн әсенеп үҙен ҡорбан итеүе тураһында мәғлүмәттәр биреү
26	С.Юлаевтың поэтик мираҫы	Салауат Юлаевтың ижады менән танышыу,шиғырҙарын тысуири уҡыу.	Шиғырҙарҙың нигеҙендә ниндәй тема сағылыш таба шуны асыҡлау.
27	Башҡорт халыҡ ижадында һәм әҙәбиәтендә Салауат Юлаев образы	Палдискиҙағы Салауат Юлаев музейы тураһында уҡыу, уҡыусыларҙың һүҙ иҫкә төшөрөү; Салауат Юлаев һәйкәле тураһында һөйләшеү	Салауат Юлаев һәйкәле тураһында һөйләшеү
28	Т.Ү. Сығыштар яһау	Милли герой тураһында сығыштар менән танышыу.	Милли герой тураһында сығыштар менән танышыу.
29	Кластан тыш уҡыу. «Юлай улы Салауат»	Тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу тексты уҡыу, тәржемә итеү, өлөштәргә бүлеү, һорауҙарға яуап биреү.	Тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу тексты уҡыу, тәржемә итеү, өлөштәргә бүлеү, һорауҙарға яуап биреү.
30	«Юлай улы Салауат»	Тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу тексты уҡыу,	Тасуири уҡыу күнекмәләрен нығытыу тексты уҡыу,

		тәржемә итеү, өлөштәргә бүлеү, һорауҙарға яуап биреү.	тәржемә итеү, өлөштәргә бүлеү, һорауҙарға яуап биреү.
31	Т.Ү. Инша. «Әгәр мин Салауаттың замандашы…»	Уҡыусыларҙың белемен баһалау, үтелгәндәрҙе системалаштырыу Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асы- лыуына һәм һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙө¬лөүенә иғтибар итеү	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асы- лыуына һәм һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙө¬лөүенә иғтибар итеү
32	Ҡабатлау. Тестар эшләү	Үтелгән темалар буйынса белемде камиллаштырыу.	Уҡыусыларҙың белемен баһалау, үтелгәндәрҙе системалаштырыу
33	18-се б. Башҡортостанда яҙма әҙәбиәт	1	
34	Суфый шағирҙар	Суфый шағирҙар менән танышыу,уларҙың ижадына күҙәтеү.	Оҡшаған әҫәренә анализ
35	Башҡортостан мәғрифәтселәре	Мәғрифәтселәр ижады менән танышыу.	Оҡшаған әҫәренә анализ
36	Реферат яҡлау. «Башҡортотсан һәм рус яҙыусылары»	Алған белемдәрен бер фекергә туплап мәғәнә яғынан телмәрҙә дөрөҫ ҡулланып яҙа белеү күнекмәләрен нығытыу.	Алған белемдәрен бер фекергә туплап мәғәнә яғынан телмәрҙә дөрөҫ ҡулланып яҙа белеү күнекмәләрен нығытыу.
37	Реферат яҡлау. «Башҡортотсан һәм рус яҙыусылары»	Алған белемдәрен бер фекергә туплап мәғәнә яғынан телмәрҙә дөрөҫ ҡулланып яҙа белеү күнекмәләрен нығытыу.	Алған белемдәрен бер фекергә туплап мәғәнә яғынан телмәрҙә дөрөҫ ҡулланып яҙа белеү күнекмәләрен нығытыу.
38	Мифтахетдин Аҡмулла. Тормош юлы	М. Аҡмулланың тормош юлы һәм ижады менән танышыу.	М. Аҡмулланың тормош юлы һәм ижады тураһында хәбәрҙар булыу; темаға ҡағылышлы лексиканы ҡулланып, күҙ миҙгеле, уның үҙенсәлектәре тураһында һөйләү
39	Аҡмулла – мәғрифәтсе	Мәғрифәтсе буларaҡ, ябай халыҡты уҡырға ,белемле булырға саҡырыуы тураһында әңгәмә.	“ Башҡорттарым уҡыу кәрәк” шиғаран уҡырға идея тематик йөкмәткеһен билдәләргә.
40	Аҡмулла ижадында мораль-этик проблемалар	Шағир идеалистик фекерҙәре булһа ла, донъяла реалист кеше булыуы,социаль тигеҙһеҙләккә әсенеп ҡарай.	“ Заманам ғалимдары”шиғырын уҡыу ,аналыз эшләү.
41	М.Өмөтбаев. Ижадына күҙәтеү	М.Өмөтбаев. Ижадына күҙәтеү тормош юлы һәм ижады менән танышыу.	Биографияһын белеү әҫәрҙәренә күҙәтеү.

42	М.Өмөтбаев. Мәҫәлдәре	Мәҫәлдәрен укып йөкмәткеһен үҙләштереү.	Образдар системаһына характеристика,идея тематик йөкмәткеһе
43	«Йәдкәр» китабы	«Йәдкәр» китабы менән танышыу, йөкмәткеһен үҙләштереү.	Мосолман кешеһе өсөн донъяла 3нәмәне белеү мотлаҡ тигән М.Өмөтбаев.шуны белергә.
44	Р.Фәхретдинов. Дини эшмәкәрлеге	М.Өмөтбаев. Ижадына күҙәтеү тормош юлы һәм ижады менән танышыу.	Биографияһын белеү әҫәрҙәренә күҙәтеү.
45	«Аҫар» серияһы тураһында	Әҫәрендәге хәтирәләр менән танышыу	Йөкмәткеһен һөйләй белеү
46	«Сәлимә», «Әсмә» повесы	«Сәлимә», «Әсмә» повестары менән танышыу, йөкмәткеһен үләштереү	Идея тематик йөкмәткеһе, күтәрелгән проблемалар, образарға характеристика.
47	20-се быуат башы баш5орт 808би8те		
48	Сафуан Яҡшығолов. «Башҡорт ағаларыма хат»	Сафуан Яҡшығолов. Ижадына күҙәтеү тормош юлы һәм ижады менән танышыу.	Сафуан Яҡшығолов.биографияһын белергә.
49	Фәткелҡадир Сөләймәнов. «Тимербай ҡурайсы»,	. Фәткелҡадир Сөләймәнов Ижадына күҙәтеү тормош юлы һәм ижады менән танышыу. «Тимербай ҡурайсы» әҫәре менән танышыу	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.
-50	Фәткелҡадир Сөләймәнов. «Тимербай ҡурайсы»,	«Тимербай ҡурайсы»,менән танышыуҙы дауам итеү, йөкмәткеһен үҙләштереү .	Әҫәрҙең идея тематик йөкмәткеһе, күтәрелгән проблемалар, ябай халыҡтың яҙмышы.
51	«Салауат батыр»	С. Юлаев тураһында яңы мәғлүмәттәр С. Юлаев тураһында һөйләй белеү; ҙамында уны характерлай алыу	С. Юлаев тураһында яңы мәғлүмәттәр С. Юлаев тураһында һөйләй белеү; ҙамында уны характерлай алыу
52	«Салауат батыр»	Милли герой тураһында сығыш яһыу	Милли герой тураһында сығыш яһыу
53	Мәжит Ғафури. Тәүге әҫәрҙәре	Мәжит Ғафури. ижади ҡаһарманлығы,тормош юлы һәм ижады; шиғы йөкмәткеһен үҙләштереү	Мәжит Ғафури. ижади ҡаһарманлығы,тормош юлы һәм ижады; шиғы йөкмәткеһен үҙләштереү
54-	1905-се йылғы революцияның шағир ижадына йоғонтоһо	революцияның шағирҙары менән танышыу.	Бер шиғырың төп тематикаһын асыҡлау.
55	«Ҡара йөҙҙәр» повесы	Мәжит Ғафури. ижады менән танышыуҙы дауам итеү. «Ҡара йөҙҙәр» повесыТасуири укыу.	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.

56	«Ҡара йөҙҙәр» повесы	Мәжит Ғафури. ижады менән танышыуҙы дауам итеү. «Ҡара йөҙҙәр» повесыТасуири уҡыу.	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.
57	«Ҡара йөҙҙәр» повесы	«Ҡара йөҙҙәр» повесы менән танышыуҙы дауам итеү	Әҫәрҙең идея тематик йөкмәткеһе, күтәрелгән проблемалар, ябай халыҡтың яҙмышы.
58	«Ярлылар йәки өйҙәш ҡатын»	2 Мәжит Ғафури. ижады менән танышыуҙы дауам итеү. Мәжит Ғафури. ижады менән танышыуҙы дауам итеү. «Ҡара йөҙҙәр» повесыТасуири уҡыу. повесыТасуири уҡыу.	Әҫәрҙе бер нисә өлөшкә бүлеп план төҙөргә.ораздар ситемаһына характеристика биреү.
59	«Ярлылар йәки өйҙәш ҡатын»	Әҫәҙең йөкмәткеһен үҙләштереү, образдарға характеристика.	Әҫәрҙең идея тематик йөкмәткеһе, күтәрелгән проблемалар, ябай халыҡтың яҙмышы.
60	Т.Ү. Ирекле темаға инша. «Һуғыш һәм минең шәжәрәм»	Уҡыусыларҙың белемен баһалау, үтелгәндәрҙе системалаштырыу	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асы- лыуына һәм һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙө¬ләүенә иғтибар итеү
61	Хаталар өҙтөндә эш	Хата өҫтөндә эш	Хатаны танып, ҡағиҙә нигеҙендә төҙәтә белеү
62	Шәйехзада Бабич. Тормош юлы, ижады	Ш.Бабичтың ижади ҡаһарманлығы,тормош юлы һәм ижады; шиғы йөкмәткеһен үҙләштереү	Шиғырҙарҙың нигеҙендә ниндәй тема сағылыш таба шуны асыҡлау
64	Шәйехзада Бабич. Тормош юлы, ижады	Шәйехзада Бабич. Тормош юлы, ижадыәҫәре менән танышыуҙы дауам итеү. Тасуири уҡыу.	Шиғырҙарҙың нигеҙендә ниндәй тема сағылыш таба шуны асыҡлау
65	Революцияға тиклемге ижады	“ Көтәм”, “ Шатлыҡ көтәм”шиғырҙары менән танышыу	Ркволюйияға тиклемге ижады менән унан һуңғы ижадындаҡы айырмалар һәм оҡшашлыҡтар.
66	Ҡабатлау		

Уҡыу –уҡытыу һәм материаль-техник яҡтан тәьимимн ителеше

5-9сы кластарҙа уҡыусы башҡорт балалары өсөн өсөн дәреслектәр:
5-се кл “Башҡорт әҙәбиәте”. М.Б Юлмҡхәмәтов,М. Х. Иҙелбаев.,Ә. М.Сөләймәнов,һ.б.. З.Биишева ис. Башҡортостан “Китап”нәшриәте,2011, 296 бит.
6-сы кл. “Башҡорт әҙәбиәте”. М.Б Юлмҡхәмәтов,М. Х. Иҙелбаев.,Ә. М.Сөләймәнов,һ.б.. – Өфө: “Китап”, 2012, 240 бит.
7-се кл. “Башҡорт әҙәбиәте” М.Ғ. Ғималова, Ғ.Б. Хөсәйенов.. – Өфө: Китап, 2014. – 384 бит.
8-се кл. “Башҡорт әҙәбиәте” М.Ғ.Ғималова, Ғ.Б.Хөсәйенов – Өфө: Китап, 2014. – 328 бит;
9 сы кл “Башҡорт әҙәбиәте”Дәр .Ғ.Б. Хөсәйенов.- Өфө: Китап, 2010.-240 бит, “ Әҙәбиәт- хрестоматия” Ғ.Б.Хҡсәйенов- Өфө:Кмтап,2010.-220 бит.
Программа кимәле: базис

Төп һәм өҫтәлмә әҙәбиәт

.

1. Башҡорт теле: Рус мәктәптәренең 5-се класында уҡыусы башҡорт балалары өсөн өсөн дәреслек. Хажин В.И., Вилданов Ә.Х. – Өфө: Китап, 2008
2. Ғәбитова З.М. Телмәр үҫтереү дәрестәре. – Өфө: Китап, 2009.
3. Башҡортса – русса мәҡәлдәр һәм әйтемдәр һүҙлеге. – Өфө: Китап, 1994.
4. Әүбәкирова З.Ф., Әүбәкирова Х.Е., Дилмөхәмәтов М.И. Мин башҡортса уҡыйым – Өфө: Китап, 2007.
5. Башҡорт теле таблицаларҙа, схемаларҙа һәм ҡағиҙәләрҙә. Әүбәкирова З.Ф.– Өфө, 2006.
6. Тел төҙәткестәр, тиҙәйткестәр, һанамыштар. Төҙөүселәр: Иҫәнғолова Ә.Ф., Дәүләтҡолова Г.Ш. – Өфө: Эшлекле династия, 2008.
7. Журналдар: «Башҡортостан уҡытыусыһы», «Аҡбуҙат», «Аманат».
8. Ял минуттары өсөн күнегеүҙәр. Методик ҡулланма. Төҙөүселәр: Иҫәнғолова Ә.Ф., Дәүләтҡолова Г.Ш. – Өфө: Эшлекле династия, 2008.
9. Башҡорт теленән диктанттар һәм изложениелар йыйынтығы. Усманова М.Ғ., Ғәбитова З.М. – Өфө: Китап, 2009.
10. Раҡаева Ә.С., Дәүләтшина М.С. Башҡорт теленән контроль һорауҙар, тестар ҡулланмаһы. – Өфө: Педкнига, 2008. – 96 бит.
11. Ғафаров Б.Б. Әҙәбиәт уҡытыу методикаһы. – Өфө: Китап, 2008.
12. 5-9 кластарҙа башҡорт телен уҡытыу методикаһы. Аҙнағолов Р.Ғ. һ.б. Өфө: Китап,1996.
13. Башҡорт теленән урта мәктәп, гимназия, махсус урта белем биреүсе уҡыу йорттары уҡыусылары өсөн күргәҙмә әсбап. – Өфө, 2005.
14. Башҡорт әҙәбиәтенән урта мәктәп, гимназия, махсус урта белем биреүсе уҡыу йорттары уҡыусылары өсөн күргәҙмә әсбап. – Өфө, 2005.
15. Башҡорт әҙәбиәте буйынса аудио-видеоәсбап. - Өфө: Башҡортостан Республикаһының Мәғариф министрлығы, 2005.
16. Башҡорт теле. 5 – 6 кластар өсөн электрон дәреслек.
17. Аслаев Т. Х., Атнағолова С.В. Телмәр үҫтереү буйынса сюжетлы картиналар.-Өфө: Китап, 1996
18. Башҡорт теле грамматикаһы таблицаларҙа. Фонетика. Морфология. - Башҡортостандың бәләкәй даһийы. Өфө : «Эдвис» уҡытыу – методика үҙәге, 2008.

- телевизор
- видеомагнитофон
- DVD плеер
- компьютер
- принтер

Уҡыусыларҙың белем кимәленең һөҙөмтәләре.

1. Уҡытыусы уҡыған йәки һөйләгән, үҙең уҡыған тексты аңлай алыу;
2. Уҡыған әҫәр, картина, экскурсия, ҡараған фильм буйынса әңгәмәлә ҡатнашыу;

3. Предметты, күренеште элементар рәүештә һүрәтләү, уға үз мөнәсәбәтеңде белдереү;
4. Хәбәр, һорау, өндәү һөйләмдәрҙе, поэтик әҫәрҙәрҙе дөрөҫ интонация менән һөйләү;
5. 8 – 10 шиғырҙы яттан тасуири һөйләй белеү;
6. Тексты шыма, аңлы, дөрөҫ, тотош һүҙләп уҡыу, логик баҫымдарҙы, паузаларҙы дөрөҫ әйтеү; тасуири уҡыу; текстың өлөштәренә, иллюстрацияларына исем биреү, өҙөк буйынса план төҙөү; текстан аңлашылмаған һүҙҙәрҙе, һүрәтләү, тасуирлау сараларын табыу, мәғәнәләрен аңлатыу, һүҙлектәр менән эш итеү;
7. Хикәйә, әкиәт, мәҡәл, йомаҡ жанрҙарын практик айыра белеү;
8. Ҙур булмаған һөйләмдәрҙе күсереп һәм яттан яҙыу; текст, күҙәтеүҙәр йәки экскурсия буйынса һорауҙарға яуап яҙыу; бер телдән икенсе телгә тәржемә итеү;
9. Өйрәтеү характерындағы изложение, иншалар яҙыу; яҙғанды элементар формала камиллаштыра алыу.